

GLOKÁLIS ÉPÍTÉSISZT

a BME Építőművészeti Doktori Iskola tanulmánykötete 2018/19

GLOCAL
ARCHITECTURE

LOKÁLIS ÉPÍTÉSZELET

A BME ÉPÍTŐMŰVÉSZETI DOKTORI ISKOLA TANULMÁNYKÖTETE
2018/2019

Kerékgyártó Béla
emlékének

TARTALOM- JEGYZÉK

Balázs Mihály DLA

10

ELŐSZÓ

Az Építőművészeti Doktori Iskola
„Glokális építészet” című 2018/2019 évkönyve elé

Öcsi Gabriella

36

KEZDJÜNK EL BESZÉLNI
A PROBLÉMÁRÓL!

Interjú Peter Barber brit építésszel

Szabó Levente DLA

12

BEVEZETÉS

Kovács Károly Lehel

42

KÖZÖSSÉGI ÉPÍTÉSZET
ÉS TARTÓSSÁG

A budapesti Teleki tér és a monori
biobrikett-szárító utóélete

TÁRSADALMI KIHÍVÁSOK,
HELYI VÁLASZOK

7

Kovács Károly Lehel

58

KÖZ(ÖSSÉGI) TÉR

Interjú Szohr Gábor tájépítésszel
a közösségi tervezésről

Öcsi Gabriella

18

A TÁRSADALMI MARGÓN TÚL

Átmeneti szállások vizsgálata a Maslow-piramis
szintjeivel analóg elemzési szempontok szerint

Gyökér András

64

PROGRAMOZOTT TARTÓSSÁG

Az épület élettartamát növelő adaptálhatóságának
tervezése a kortárs építészetben

Gyökér András

78

**AZ ÖKOLÓGIAI LÁBNYOMMAL
MI A HELYZET?**

Interjú Csomay Zsófiával

Major Zoltán

772

REJTETT MECSETEK BUDAPESTEN

Az építészeti tér jelentései

ÚJ MEGKÖZELÍTÉSEK,
MEGLÉVŐ STURKTÚRÁK

Virág Anett

798

TALÁLT TEREK

Összművészeti központok tanulságainak
hasznosítása a Szőnyi Projekt Tér
programalkotásában

KULTÚRÁK
TALÁLKOZÁSA

Major Zoltán

728

**MAGYARORSZÁGON ÉLŐ
MUSZLIMOK**

Budapesti mecsetek és muszlim szervezetek

Rigó Bálint

758

SZUPERSŰRŰSÉG

Egy európai város növekedésének határai.
Meret Oppenheim Hochhaus

Virág Anett

274

REFRESH

Beszélgetés Péter Ágnes szobrászművésszel

Sági Gergely

86

EMLÉKEZET ÉS VALÓSÁG

Gondolatok múlttól és örökségről
Hassan Fathy két munkája kapcsán

Bognár Melinda

734

**A GLOBÁLIS KOR ÉS A KORTÁRS
MÚZEUMÉPÍTÉSZET**

SANAA és az Új Nemzeti Galéria

Kurucz Olívia

768

A VÁROS ADATOSÍTÁSA

Városlakók tömeges igényeinek felmérésére
és megjelenítésére folytatott kísérletek
mesterséges intelligencia eszközök segítségével

Ritter Dániel

220

ÉGIG ÉRŐ TANTEREM

A tanulás tereinek határai

Sági Gergely

706

**AZT HISZEM, MA NEM EGY
AVANTGÁRD KORSZAKBAN ÉLÜNK**

Interjú José Ignacio Linazasoroval

Bognár Melinda

750

**A WABI-SABI ÉS A NYUGATI
KULTÚRA HATÁRÁN**

SANAA és a Bánáti+Hartvig Építész Iroda
együttműködése az Új Nemzeti Galéria kapcsán.

Kurucz Olívia

790

**MAGYAR GYAKORATBAN
AZ OKOS VÁROS**

Interjú Bakonyi Péterrel az Urban Pulse projektről

Ritter Dániel

234

KI KELL MENNI A TANTEREMBŐL

Interjú Dr. Gyarmathy Éva szakpszichológussal

ADAPTÁCIÓS KÍSÉRLETEK

Jakab Dániel

280

MEGFAGYOTT DINAMIZMUS

Egy régió, egy téma,
két épület, két tervező

Bognár Melinda, Miklós Zsófia, Prohászka Aurél

306

TECHRARY

Future Library Competition, Genova

Kurucz Olívia

322

KREATÍV KÖZPONT ÉS INKUBÁTORHÁZ

Budaörs, Templom tér 12., koncepcióterv

Deichler Tímea

240

INTEGRATÍV TEREK

Térhasználati fordulat a kortárs köz-
könyvtárak építészeti kialakításában

Müllner Péter

286

TERVEZÉS VAGY MINTATERVEZÉS

Előnyök és hátrányok. A mintatervek megjelenése
és megítélésük a mai Magyarországon

Deichler Tímea, Jakab Dániel

370

VÁROSMAJORI SZABADTÉRI SZÍNPAD

Városmajori szabadtéri színpad kulturális
szolgáltató létesítmény kialakításának
városépítészeti és építészeti ötletpályázata

Gyökér András, Ritter Dániel

326

PARKOLÓHÁZ, NYÍREGYHÁZA-SÓSTÓ

koncepcióterv

Deichler Tímea

260

FUTURE LIBRARY

University of Genova, Department of
Physics könyvtárának tervezésére kiírt
pályázatra készített terv bemutatása

Müllner Péter

300

A MEDITERRÁN (VOLT) AZ ÚJ ALPESI?

Családház-típusok életciklusai
a parasztháztól napjainkig

Juhász Á., Nagy M., Ónodi B., Öcsi G., Vincze L., Virág A.

374

LÉPCSŐTERASZ, GYULA

Élővíz-csatorna menti
„vendéglátó terasz” környezetrendezése,
ötletpályázat

Hory Gergely, Major Zoltán, Müllner Péter

330

WORKPLACE DREAMS

Mentálhigiénés alvásterápia irodái
környezetben

Jakab Dániel

264

ÁTMENETI KÖZTEREK

Térhasználati fordulat a kortárs köz-
könyvtárak építészeti kialakításában

TERVPÁLYÁZATOK & ÉPÍTÉSZETI TERVEK DOKTORANDUSZOK RÉSZVÉTELÉVEL

Kovács Károly L., Karácsony Tamás, Szökő Kristóf I.

378

SZÍNHÁZ A MAJORBAN

Városmajori szabadtéri színpad kulturális
szolgáltató létesítmény kialakításának
városépítészeti és építészeti ötletpályázata

Dávid D., Nagy G., Sági G., Vasáros Zs.

334

AFRICAN SCHOOL PROJECT

Iskola bővítés a Szent Pál Apostol Missziós
közösség számára, Benga község, Malawi

ELŐSZÓ

AZ ÉPÍTŐMŰVÉSZETI DOKTORI ISKOLA

„GLOKÁLIS ÉPÍTÉSZET” CÍMŰ 2018/2019 ÉVKÖNYVE ELÉ

A „glokális” kifejezés első pillantásra nem tűnik többnek egy szellemes kortárs szóösszetételnél, pedig ennél sokkal mélyebb jelentéstartalommal bír. A kifejezés eredetéről ugyan máig vita zajlik, a gondolat lényegét legtöbbször mégis Patrick Geddes skót polihisztornak és várostervezőnek tulajdonítják. Geddes 1915-ben Londonban megjelent „Cities in evolution” című könyvében többek között arról ír, hogy a város fejlődése csakis széles összefüggéseiben értelmezhető. A helyi karakter nem érthető meg a tágabb környezet megfelelő feltárása és értékelése nélkül és fordítva: a nagy összefüggések sem értelmezhetők az érintett hely lényeges és jellemző sajátosságainak, értelmi-érzelmi feldolgozásának hiányában. Noha a sokat idézett híres mondat („Think globally, act locally” – vagyis gondolkodj globálisan cselekedj lokálisan) a műben szó szerint nem szerepel, annak lényege a műből mégis egyértelműen kiolvasható. A „glokális” fogalom az idők során széleskörűen elterjedt és mára a kultúra szinte minden területét lefedő (de legalább érintő) kifejezéssé vált. Nagy előszeretettel használják a gazdaság és marketing szereplői, de népszerű a média, a környezetvédelem és a fenntarthatóság, ennek következtében pedig (természetes érintettsége okán) az építészet témaköreiben is.

A globalizáció egyre inkább a világ megismerésének és megértésének megkerülhetetlen kulcsfogalma. Az információ és a tudás szabad áramlása mára természetessé vált, ez a tény ugyanakkor nem teszi szükségtelenné (sőt, nélkülözhetetlenné teszi) a közvetlen környezet, a hely személyes megismerését. *„Minden tapasztalat lokális... mindig egy helyen vagyunk, és a hely mindig velünk van.”* (Joshua Meyrowitz: A globalitás hajnala: A hely és önazonosság új élménye a globális faluban) A modern ember e két viszonyrendszer kapcsolatában, ebben a kettősségben, kétarcúságban él. Óhatatlanul előtűnik egy párhuzam, a Janusz-arcúság története.

„A hagyomány szerint Ianus isten Latium királya volt. Palotája Rómában a Ianiculus-dombon állt ... befogadta a menekülő Saturnust, aki hálából megtanította az őslakókat a földművelésre, és így elhozta a civilizációt Latiumba.” (Lexikon – Antik Gyűjtemény – Szépművészeti Múzeum, Birkás Éva 2007). Szimbolikus történet ez, két fontos szereplővel és számos tanulsággal. Ianus a római mitológiában a ki- és bejárat, a szabad átjárás, átvitt értelemben pedig minden kezdet és vég istene volt, akinek neve a „ianua” (ajtó, bejárat) latin szóból származik. Fő temploma a Fórum északi részén állt. Valójában nem is templom volt ez csak egy kapualj, benne Ianus minden irányba éberrel figyelő kettős arcú képmása őrködött. A két bejáratot hatalmas bronz ajtók zárták – de csak az általában rövid ideig tartó béke idején. Harcos, küzdelmes időkben, ami szinte állandó volt, az ajtók mindig nyitva várták a visszatérőket. A „glokális”

kifejezés kettős jelentéstartalmának megvilágításához talán elég is lenne Ianusnál maradni és a valódi figyelemről, a nyitottságról, az előre- és hátratekintés, megfigyelések és tapasztalatok összekapcsolásának egyidejű fontosságáról elmélkedni. De elgondolkozhatnánk azon is, vajon miért vált ez a kétarcúság az idők folyamán pejoratív tartalmúvá? Egy árnyaltabb kép érdekében azonban érdemes még az idézet másik szereplőjének, Saturnusnak szerepét vizsgálni. Az ajtók és kapuk, tehát az állandó ki- be- meg átjárás, a békétlenség istenével Ianussal szemben ő a békeidők ura. Hozzá kötődik a „hely” védelmezése, a vetések és megművelt virágzó földek oltalmazása. Az aranykor, amelyben nem voltak háborúk, ismeretlen volt a rabszolgaság, ezzel szemben megnyugvás és békés polgári lét jellemezte a világot. Egyszerűség, szerénység és becsületes munka – ezek voltak a fő erények. Mai értelmezésben Ianus a harcias, gyors, mozgékony és rugalmas attitűd, Saturnus ezzel szemben a lassú, kiszámítható rend, a fegyelmezett és felelős magatartás szimbóluma. Az egyik dinamikus, a másik statikus. Jó- vagy rosszértelmű feszültség ez? Győzelemre törő vagy egymást harmonikusan kiegészítő ellentétpár? Hogyan kapcsolható ez a gondolat a Dr. Gyarmathy Éva által több helyen publikált „kultúraváltás” fogalmához? A Doktori Iskola glokális építészet terén folytatott kutatásai ilyen és ehhez hasonló kérdéseket feszegetnek. A kötet mindenre kiterjedő érvényes és biztos válaszokat ugyan nem ígér, egyértelműen deklarálja viszont a kapuk (képletes) nyitvatartásának, a sokirányú térbeli és időbeli figyelem fontosságának igényét. Az értékelő befogadás és a tapasztalatok széleskörű megosztásának fontosságát.

2019. augusztus

Balázs Mihály DLA

*Kossuth-díjas építész, egyetemi tanár
a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja
az Európai Tudományos és Művészeti Akadémia tagja
az Építőművészeti Doktori Iskola vezetője*

BEVEZETÉS

A BME Építőművészeti Doktori Iskola évkönyve az eddigi három kötethez (Építészet és oktatás, Építészet és idő, Továbbépítés és újrahasznosítás) hasonlóan az első két képzési év doktori tanulmányait és tervpályázati munkáit tartalmazza. Az ebben az időszakban szerveződő tematikus évek kutatói és alkotói munkájának célja kettős. Egyrészt bevezeti az alapvetően tervezői habitusú doktoranduszokat az építészeti kutatás módszertanába, másrészt olyan aktuális, szakmailag fontos témákra fókuszál, amelyek feltárásától, elemzésétől évről évre a szélesebb szakmai nyilvánossággal is megosztásra érdemes végeredményt várunk.

A 2018/2019-es tanévben a Doktori Iskola témája a Globális építészet meglehetősen tág fogalomköre volt, amely egyszerre érint kulturális, szociális, ökológiai problémákat, olyan típusúakat, amelyek az építészet, illetve az építészek részéről is aktív és innovatív válaszokat igényelnek. Melyek azok a területek, úttörő vagy példaszerű kezdeményezések, amelyek a nemzetközi és a hazai szinten ebbe az irányba mutatnak? Milyen lehetősége és felelőssége van ezekben a kérdésekben a szakma képviselőinek, intézményeinek és az egyes tervezőknek? Milyen új szemléleti és magatartásformák határozzák meg a szakma átalakulóban lévő önképét? Vajon az egyéni vagy intézményes kezdeményezések a sikeresebbek és hatékonyabbak? Ezekre az általános kérdésekre kerestek nagyon is konkrét válaszokat a kötet szerzői.

A tanév során a doktori képzésben folyó munka tartalmi szempontból két területen zajlott. Egyrészt az elméleti kutatás területén, ahol a doktoranduszok a közös kereten belül egyéni témákat dolgoztak fel, egy átfogó jellegű tanulmányban és egy ahhoz valamilyen módon kapcsolódó, azt kísérő rövidebb szövegben, interjúban. Ugyanakkor gyakorlati jellegű kísérleti munkákat is tartalmaz ez a kötet: olyan csoportosan elkészített projekteket (tervpályázati részvételeket vagy építészeti terveket), amelyek keretében a doktoranduszok témavezetőikkel közösen mérették meg magukat. Míg az elméleti munkákból számos megjelent publikáció, a tervpályázati részvételekből eredményes hazai és nemzetközi szereplések születtek.

A Doktori Iskolában szerdánként, a doktori nap keretén belül folyó képzés nem csupán módszertanilag, nyilvános konzultációk során segítette a kutatói munkát. A délutáni alkalmakon meghívott előadókat fogadtunk és külső programokat szerveztünk a doktoranduszoknak, a témavezetők aktív részvételével. Bemutatkozott a 2018-as *Velencei Biennálé* magyar pavilonja az alkotók (*Studio Nomad* és *Kultúrgorilla*) közreműködésével, Kovács Dániel felvezetésével és moderálásával. *Házipárok – A közép-európai építészet játéktere két mintavétel alapján* címmel Tomay Tamás és Zombor Gábor DLA mutatták be egy-egy épületüket Klobusovszki Péter DLA moderálásával.

Répás Ferenc DLA a *Brick Visual* irodájába kalauzolta a doktori hallgatók csoportját. A SANAA városligeti *Új Nemzeti Galériáját* a japán iroda munkatársa, Serena Di Giuliano ismertette, Nagy Márton DLA szervezésében. Egyéni magatartásformák volt a címe Karácsony Tamás DLA alkalmának, amelyre Dévényi Tamást és Szabó Pétert hívta meg. Rigó Bálint, a Herzog & de Meuron iroda munkatársa *Svájci munkák és jövővíziók* címmel tartott nyilvános előadást. *Zsugorodó városok – Stratégiák és módszertanok a zsugorodó városok vonzóképességének növelésére* címmel szervezte előadását Alföldi György DLA, Balázs Bálint és Balizs Dániel részvételével. Vasáros Zsolt DLA *Krízisépítészet. Válsághelyzetek kezelése építészeti eszközökkel* címmel tartott kutatói szemináriumot. Sugár Péter DLA a *Graphisoft Park* bejárása során mutatta be új épületeit. Parajdi Mester László két alkalommal is tartott előadást Vasáros Zsolt DLA szervezésében, *Iskolaépítészet Afrikában-Burkina Faso, Szenegál, Mali* címmel és *Guinea a 90-es évekből Burundi projektjéről* témában. A rendszerváltás utáni városrehabilitáció és a *Corvin-Szigony Sétány* projektje került a fókuszába annak az alkalomnak, amelyet Alföldi György DLA szervezett. Karácsony Tamás DLA *Folyamatosan formált modern, olasz párhuzamok* címmel, Rose Balázs *Kortárs építészet és tervezés Chilében* témában tartottak előadást. Balázs Mihály DLA szervezésében a tervezők mutatták be az épülő *Biodóm* és a *Puskás Stadion* építkezéseit. Míg ősszel Balázs Mihály DLA *Kultúra és építészet* kurzusa, addig tavasszal Vukosavljev Zorán PhD *Modern magyar építészet* előadássorozata járult hozzá a doktoranduszok szélesebb körű tájékozódásához.

Az elkészült írások tematikailag négy csoportba sorolhatók, ötödikként pedig a tervpályázati munkákból adunk ízelítőt. A négy fejezet igyekszik tematikusan csoportosítani az elvégzett egyéni munkákat.

Az első *Társadalmi kihívások, helyi válaszok* címmel különböző aspektusokból érinti a szociális és fenntarthatósági kérdésköröket. Öcsi Gabriella a hajléktalanság problémájának építészeti vetületével foglalkozott, tanulmányát Peter Barber építésszel készített interjújával egészítve ki. Kovács Károly két esettanulmányában a participatív tervezés (Teleki tér) és építés (perbáli biobrikett szárító) témáját járta körül, előbbihez Szohr Gábor tájépítésszel készített interjút. Gyökér András a fenntarthatóság kérdéskörét az épületek élettartama, annak tervezhetősége felől közelítette meg, interjújában Csomay Zsófiát, a Fő utcai egykori és annak helyére épült épülete kapcsán kérdezte.

A második fejezet a *Kultúrák találkozása* címet kapta. E fejezet szerzői mind nemzetközi, országhatárokon, kultúrákon átívelő jelenségekkel, projektekkal foglalkoztak. Sági Gergely Hassan Fathy Új Mexikói és egyiptomi városainak építészeti kontextusát és mai állapotát mutatja be, kritikai értékelésében erősen támaszkodva személyes élményeire. José Ignacio Linazasoroval készített interjúja kitér Fathyra, de az épített örökség általánosabb kérdéseire is. Major Zoltán az iszlám kultúra és vallásgyakorlás

budapesti jelenlétének rejtett rétegeivel foglalkozott a fővárosi mecseteket elemző tanulmányában, értékelve az épített terek jelentésének alakításában részt vevő építészeti-belsőépítészeti elemeket, azok jelentőségét. Bognár Melinda a neves japán iroda, a SANAA leendő budapesti múzeumépületét igyekezett a múzeumépítészet és a sztárepítészet globális kontextusába illeszteni. A tervezés folyamatában leképeződő globális folyamatot Bánáti Bélával, a SANAA hazai partnerirodájának egyik vezetőjével készített interjúja illusztrálja.

A harmadik fejezet *Új megközelítések, meglévő struktúrák* címmel széles spektrumon és különféle léptékek mentén foglalkozik a kérdéskörrel. Rigó Bálint néhány évvel ezelőtt végzett a Középülettervezési Tanszéken, jelenleg a Herzog & de Meuron iroda munkatársa és egyéni felkészülőként DLA-értekezésén dolgozik. Írása egy Bazelben nemrég elkészült magasház példáján járja körül a városi sűrűség kérdését. Kitér a részletképzés, a vizuális megjelenés és az építészeti formálás városépítészeti relevanciájára, illetve a sajtó és a közösségi kritika időbeli változására, a drasztikus városképi változásokat követő visszhangok koreográfiájára is. Kurucz Olívia is városi kontextusban vizsgál: ő a város adatosításával, a mesterséges intelligencia jelenségével és lehetőségeivel foglalkozik tanulmányában, Bakonyi Péterrel készített interjúja pedig az Urban Pulse projektről nyújt ízelítőt. Virág Anett egy konkrét épületegyüttes, a zebegényi művésztelep fejlesztési, újrahaznosítási lehetőségeit kutatta, párhuzamosan fővárosi összművészeti központok elemzésével. Interjújában Péter Ágnes szobrászművésszel a művésztelepek kérdéseivel foglalkozik. Ritter Dániel tanulmánya azt kutatja, hogy meglévő, pedagógiailag korszerűtlen iskolaépületekben mégis miképp tudnak adott esetben jól megvalósulni reformpedagógiai törekvések. Dr. Gyarmathy Évával folytatott beszélgetése a téma pedagógiai hátteréhez ad fontos támpontokat.

A negyedik fejezet *Adaptációs kísérletek* címmel az épített terek átalakuló megközelítéseivel foglalkozik. Deichler Tímea térhasználati fordulatról beszél a kortárs könyvtárak eltérő léptékű példáit tanulmányozva, amelyet a Genovai Egyetem Fizika Tanszéke könyvtárának nemzetközi pályázatán II. díjas pályaművének ismertetése hitelesen támaszt alá. Jakab Dániel három madridi múzeumépület átmeneti köztereit értékeli kritikai dolgozatában, összevetve a szándékot a tapasztalható működés eredményességével. Kísérőszövegében két azonos régióból származó, a Porsche és a Mercedes-Benz által épített múzeumépületeket mutatja be. Végül, de nem utolsó sorban Müllner Péter a hazai családiház-építés mintatervet alkotta szegmensét, az egyedi és típustervezés lehetőségeit elemzi dolgozatában, kísérőszövegében kitérve a családiház-típusok életciklusainak stiláris karaktereire.

E kötetben sorakozó munkák, elméleti hátterük és módszertani fogódzóik előkészítését 2018 őszén még Kerékgyártó Béla (1949-2018) végezte el. Az általa vezetett Kutatásmódszertan szemináriumon a kutatási technikák, módszertani irányok

tárgyalása mellett helyet kaptak az írással, az egyéni és csoportos témák kialakításával és menet közbeni problémáival kapcsolatos kérdések. Csaknem két évtizeden keresztül nem csak biztos háttere, de alakítója, formálója is volt a Műegyetem Építőművészeti Doktori Iskolájában folyó kutatói munkáknak, a sorra születő értekezéseknek. A bölcsészet felől érkezett közénk, építészek közé, persze szükségszerűen kívül maradt e szakma gyakorlásából fakadó, néha a tisztánlátást segítő, néha gátló tapasztalatokból, de az építészet kulturális kontextusának feltérképezésében, ismeretében messzebb jutott el mindannyiunknál. A nyilvánosság elé tárt doktoranduszi tanulmányok gondozásába fektetett energia mennyiségét csak az képzelheti el, aki átélte, közelről látta állomásait. A legutolsó napokig erőt és kapaszkodót jelentett számára ez a munka.

Pótolhatatlan hiányát már e tematikus év formálódó írásainak nyomon követése során is érezhettük. Mégis, lényegében még vele közösen gondoltuk ki a lehetséges folytatást. Felkérésre nyomán azonnal és lelkesen vállalt aktív és felbecsülhetetlen opponensi-konzulensi munkát a doktoranduszok támogatásában Bun Zoltán PhD, Kovács Dániel, Klobusovszki Péter DLA, Vukoszávlyev Zorán PhD és Wettstein Domonkos PhD. Az ilyen módon kollektívában irányított *Kutatásmódszertan* kurzus egyéni konzultációkkal, szöveggondozási segítséggel kiegészülve kényszerű bár, de meghatározó és eredményesnek tekinthető újítása volt e tematikus évnek.

Immár a negyedik, a nyilvánosság elé kilépő évkönyvet tartja kezében az olvasó. E kötet tervezése és tördelése is Máthé Dóra kitartó munkájának köszönhető. Ahogy köszönet illeti a szerzőket és témavezetőiket is, akik vendégként vagy DLA-hallgatóként hozzájárultak e kötet létrejöttéhez.

Szabó Levente DLA

TÁRSADALMI KIHÍVÁSOK, HELYI VÁLASZOK

- 18 Öcsi Gabriella
A TÁRSADALMI MARGÓN TÚL
Átmeneti szállások vizsgálata a Maslow-piramis szintjeivel
analóg elemzési szempontok szerint
- 36 Öcsi Gabriella
KEZDJÜNK EL BESZÉLNI A PROBLÉMÁRÓL!
Interjú Peter Barber brit építésszel
- 42 Kovács Károly Lehel
KÖZÖSSÉGI ÉPÍTÉSZEZET ÉS TARTÓSSÁG
A budapesti Teleki tér és a monori biobrikett-szártó utóélete
- 58 Kovács Károly Lehel
KÖZ(ÖSSÉGI) TÉR
Interjú Szohr Gábor tájépítésszel a közösségi tervezésről
- 64 Gyökér András
PROGRAMOZOTT TARTÓSSÁG
Az épület élettartamát növelő adaptálhatóságának tervezése
a kortárs építészetben
- 78 Gyökér András
AZ ÖKOLÓGIAI LÁBNYOMMAL MI A HELYZET?
Interjú Csomay Zsófiával

A TÁRSADALMI MARRÓN TÚL

Átmeneti szállások vizsgálata a Maslow-piramis szintjeivel analóg elemzési szempontok szerint

Tanulmányomban a hajléktalanság problémakörének építészeti jellegű kapcsolódásait vizsgálom. A téma globális jelentőséggel bír, de mindenhol az adott ország társadalmába, kultúrájába ágyazva, specifikus sajátosságokkal jelenik meg. Nem elsősorban építészeti problémával állunk szemben, hiszen nagymértékben a szociális, társadalmi, jogi vagy politikai térben értelmezhető a hajléktalanság jelensége. Azonban az építészetnek, az építésznek is felelősségük lehet a kérdés kezelésében, a térbeli keretek és a lehetséges megoldások vizsgálatában. A probléma összetett, leginkább valamiféle hiányrendszerként írható le. Kérdés, hogy ebben a folyamatban hol kapcsolódhat be az építész, milyen szerepet kap, és milyen szinten tudja befolyásolni a hiányokra adott különböző válaszokat? Az általam vizsgált példákat Abraham Maslow szükséglet-hierarchia elmélete alapján csoportosítom. A Maslow-moddal a hajléktalanság állapotát kiváltó szükséglet-hiányok kezelését állítom hierarchikus sorrendbe, ezek megfeleltethetők a visszaintegrálás folyamatának lépcsőivel. A hazai és nemzetközi esetek tükrében megállapítható, hogy az építész jelenléte, a téri tervezettség foka egy olyan többletminőséget jelent, amely egyrészt a funkcionális rendszer lényegi eleme, másrészt pedig az esztétikai minőség pozitív hatását képes kifejteni.

BEVEZETÉS

„Úgy gondoljuk, hogy a térbeli feltételeket nagyban meghatározza a társadalom és a kultúra, és ezzel összefüggésben az építészet megteremtheti a lehetőséget a társadalmi tevékenységhez és szerepvállaláshoz.”

Peter Barber¹

#közös_ügy #reintegráció

1: „We think that space conditions, and is in turn conditioned by, society and culture and that architecture can create the potential for social action and activity.” Peter Barber szakmai hitvallása <http://www.peterbarberarchitects.com/manifesto> (utolsó elérés: 2018. 12. 30.)

2: 2018. október 15-én lépett hatályba a szabálysértési törvény módosítása, amely tiltja a közterületen való életvitelszerű tartózkodást. A hatóság három felszólítást követően, a negyedik alkalommal megindítja a szabálysértési eljárást, így 72 órára őrizetbe vehető az illető, majd a bíróság dönt az elzárásról. A rendőrség tavaly október 15-től április 1-jéig országosan 351 esetben alkalmazott figyelmeztetést, szabálysértési eljárást 15 esetben indítottak. Ezek közül tíz esetben került sor bíróság elé állításra. CZINKÓCZI Sándor: A tavalyi szigorítás óta a rendőrök 351 esetben figyelmeztettek hajléktalanokat, tíz embert állítottak bíróság elé. [444.hu](https://444.hu/2019/04/16/a-tavalyi-szigoritas-ota-a-rendorok-351-esetben-figyelmeztettek-hajlektalanokat-tiz-embert-allitottak-birosag-ele), 2019. <https://444.hu/2019/04/16/a-tavalyi-szigoritas-ota-a-rendorok-351-esetben-figyelmeztettek-hajlektalanokat-tiz-embert-allitottak-birosag-ele> (utolsó elérés: 2019. 04. 23.)

3: Abraham Maslow (1943) elméletének alapja, hogy az embereket cselekvésre sarkallja bizonyos szükségleteik kielégítése. Ezeket a szükségleteket hierarchikus sorrendbe állíthatjuk, amely sorrend öt szükségleti szintből áll. Dr. ROÓZ József – Dr. HEIDRICH Balázs: *Vállalati gazdaságtan és menedzsment alapjai*. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola, 2013. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/0007_c1_1054_1055_1057_vallalatigazdant_scorm/4_2_1_abraham_maslow_szukseglethierarchia_elmelete_XVIxSJTg3FzXfuFY.html (utolsó elérés: 2019. 04. 06.)

Napjaink egyre égetőbb problémájává válik a hajléktalanság megoldatlan helyzete. Jelen tanulmányban a témát több aspektusból vizsgálom, felvállalva, hogy a megoldás elsősorban nem építészeti jellegű, azonban a társadalom aktív tagjaként kötelességünknek és felelősségünknek érzem a szakmai alapú segítségnyújtást is.

Peter Barber londoni építész több szociális, köztük hajléktalanoknak is tervezett munkája után fontosnak érzi, hogy építészként olyan terek létrehozását is feladatunknak tekintsük, amelyek befogadó környezetet teremthetnek ezeknek a segítő szándékú szociális törekvéseknek. És itt nem pusztán építészetről van szó. Szoros együttműködés szükséges több más szakterülettel, hiszen szociális, társadalmi, jogi, politikai feladat és szerepkör mindezzel foglalkozni. A megfelelő szemléletmódhoz nagyon fontos a megfelelő partnerek fellelése is, mert velük közösen érhetünk el látható eredményeket a konkrét lépések megtétele után. Nagyfokú társadalmi, állami és civil támogatás szükséges hozzá. Sajnos jelenleg Magyarországon nem igazán adottak a feltételek az építész hatékony szerepvállalásához a hajléktalanság ügyében. A téma nem kap elég nyilvánosságot, tabuként kezelik, sőt kriminalizálják a jelenséget.² Szerencsére a pozitív törekvések is jelen vannak, néhányan a meglévő mérsékelt infrastruktúrával igyekeznek helytállni és a marginalizált csoportokat segíteni. Tanulmányomban számomra inspiráló példákat veszek számba és megvizsgálom, melyek azok, amelyek építészetiileg támogatják a reintegrációs programokat.

Példáimat Maslow szükséglet-hierarchia elmélete³ alapján csoportosítom. A különféle megoldások különféle szinteken tudják kielégíteni a bizonyos emberi szükségleteket. Az alapvető fiziológiai szükségletektől az „önmegvalósításig” eljutva találunk működő példákat. Ennek kapcsán végigkövethető minden stációnál az építész jelenléte vagy éppen hiánya. A magyarországi és nemzetközi eseteknél ez a leginkább szembevetendő különbség. Ezekkel az inspiratív példákkal szeretném szemléltetni, hogy megfelelő támogatottsági rendszer mellett a „tervezettség” itthon is könnyen elérhetővé válhatna a piramis csúcsa.

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

KÖZÖSSÉGI ÉPÍTÉSZET ÉS TARTÓSSÁG

A budapesti Teleki tér és a monori biobrikett-szárító utóélete

Az építész a tervezés során a tartósságra törekszik, hatással akar lenni műve utóéletére. Általában minden lehetséges eszközt igénybe vesz ennek elérése érdekében. A tanulmány a budapesti Teleki tér és a monori biobrikett-szárító példáján azt vizsgálja, hogy a használó bevonása, a közösségi tervezés vagy építés módszereinek alkalmazása milyen összefüggésben áll a beavatkozások tartósságával. Kimutatható-e érdemi összefüggés ezek között? A használó bevonásának okát, módszerét és a projektek jelenlegi állapotát összevetve értékelem a tapasztalatokat.

BEVEZETŐ

A 2018-as Velencei Biennálén találkoztam a Smithson-házaspártól származó idézettel:

„Az egyik ember a helyszínen azt mondta, hogy amivel próbálkozunk, túl jó azoknak, akik benne fognak élni. Elfogadhatatlannak tartjuk, hogy valaki azt mondja: túl jó.”¹

Lehet-e túl jót építeni? Hogyan lehet a tervező szándékait befogadhatóvá tenni? Előremozdítja-e a folyamatot a használó bevonása?

Az építészeti beavatkozás eredményességét alapvetően jelzi annak tartóssága: milyen mértékben állta ki az idő próbáját, hogyan viszonyul hozzá a használó és milyen mértékű az általános avuláson felül megfigyelhető amortizáció.

A tartósság különösen fontos, ha a fenntarthatóság szempontjából közelítjük meg: az erőforrás-menedzsment építészeti kérdés. Az építés hosszú időre megköti azokat az erőforrásokat, melyeket másképp is felhasználhatnánk, ezeket érdemes az épület teljes élettartalmán keresztül vizsgálni.² Dietmar Eberle 2007-es tanulmányában a használat elsődőségét szeretné árnyalni: több kortárs példa nagyon rövid élettartamra (30-35 év) készült és az intenzív, rövid használatból adódóan erőteljes az amortizáció, ez sokszor pár évtized utáni bontást jelent. Ami eltűnik, nem hordoz értéket a következő generációk számára.³ Ha az épület teljes élettartalmát vizsgáljuk, az egymást követő életszakaszok során a költségsökkentés lehetősége folyamatosan fogy, míg a változtatás költsége nő.⁴ Ez alapján maga a tervezés és az építés kiemelt fontosságú, mivel a rövid idejű folyamat koordinálható. Valószínűsíthető, hogy a közösség bevonása ezekbe a szakaszokba intenzívebb és eredményesebb. A tartósságot anyagminőségbeli vagy elvi többlet beépítésével érhetjük el.⁵ A közösségi bevonás önmagában létre tudja-e hozni ezt a többletet?

Az épület élettartamát befolyásolja annak befogadhatósága és elfogadottsága. Ez jellemzően nem egyedi értékítéleten, hanem közösségi elfogadáson alapul, amely lokális közmegegyezésre támaszkodik.⁶ Feltételezhető, hogy a közösség bevonása a tervezésbe segít tudatosan átgondolni, feldolgozni és megfogalmazni az épített környezettel való viszonyt. Hasonló helyzetet teremt a kivitelezésben való részvétel, ahol az építés élményszerűsége, kézzelfoghatósága hoz létre erőteljesebb kapcsolatot. Mindkét esetben az építészeti szándék mélyebb megismerése és a közvetlen bevonódás miatti kötődés eredményezheti a későbbi gondoskodó viszonyt.

Ma Magyarországon elutasítottság figyelhető meg a kortárs vasbeton-, acél- és üvegépületekkel szemben. A befogadó nehezen tudja értelmezni ezeket az épületeket, ez részben magyarázható az építés szerepének megváltozásával, eltávolodásával és a szakma társadalmi presztízsének csökkenésével. Az 1950-es és 80-as évek építési hullámai során létrejött épületeket a társadalom „egyedi karaktert nélkülözőnek” látja és megkérdőjelezi a tervezők kompetenciáját.⁷ Csökkentheti-e a a használók bevonása a közöttük és a tervezők között lévő távolságot?

#fenntarthatóság #tartósság

1: Részlet a Smithsons on housing című filmből (a szerző fordítása), lásd: JOHNSON, Bryan Stanley (producer): The Smithsons on housing. YouTube, 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=UH5thwHTYNk> (utolsó elérés: 2019. 05. 15.)

2: EBERLE, Dietmar: Introduction: Creating practicable worlds which improve the quality of life. In: EBERLE, Dietmar – SIMMERDINGER, Pia (szerk.): Von der Stadt zum Haus/From the City to the House. Zürich: Gta-Verlag, 2007, 15.

3: EBERLE, i.m., 15.

4: PETRÓ Bálint: Az épületszerkezettan és az épület-szerkezetek tervezése. Budapest: Építésügyi Tájékoztatói Központ, 1991, 98-102.

5: CSÁGOLY Ferenc: Három könyv az építészetről: a tartósság. Budapest: Akadémia Kiadó, 2014, 16.

6: EBERLE, i.m., 14.

7: EBERLE, i.m., 11-12.

#közösségi_elfogadás

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

PROGRAMOZOTT TARTÓSSÁG

Az épület élettartamát növelő adaptálhatóságának tervezése a kortárs építészetben

Az építőipar az egyik legnagyobb hulladéktermelő. Az elöregedett, korszerűtlen épületek bontása a mai gazdasági helyzetben sokszor költséghatékonyabb megoldás a befektetők számára, mint az átalakítás. A bontás jelentős negatív ökológiai hatása miatt mégse sorolható a fenntartható megoldások közé, még úgy sem, ha egy alacsony energiafogyasztású, környezettudatos ösztönző, minősítésekkel ellátott épület kerül a lebontott épület helyére. A fenntarthatóság nem csak az új épületek különböző technikai, műszaki aspektusait kell, hogy jelentse, hanem sokkal inkább a meglévő – minél teljesebb – felhasználását. Ennek első számú követelménye a tartósság. A tartóssághoz pedig tartalékok szükségesek – anyagi és téri értelemben egyaránt – melyek évezredekig keresztül a különböző építési kultúráknak, technikáknak voltak a velejárói; a mai profitorientált gondolkodással viszont nehezen összeegyeztethetők. A dolgozat példák tanulmányozásával arra keresi a választ, hogy a kortárs építészet milyen eszközökkel tudja az épületek tartósságát tervezni, hasznosításával kapcsolatos élethosszát növelni.

#tartalék

1: LÜCHINGER, Arnulf, 1980: *Structuralism in Architecture and Urban Planning*. Stuttgart: Karl Kramer Verlag, 1981.

2: Janáky István és Reimholz Péter Két tervezés című előadása a MÉSZ-ben 1974. április 11-én. Lásd: JANÁKY István: *A hely. Janáky István épületei, rajzai és írásai*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1999.

#strukturalizmus

#domus_áruház

BEVEZETŐ

Budapest bérházainak és bérpalotáinak többsége ma is használatban van. Mi a tartósságuk titka? A historizáló épületekről általánosan elmondható, hogy képesek a megújulásra, hisz többlet anyaggal és térrel rendelkeznek. Homlokzataikon megközelítőleg fele-fele arányban van tömör felület és nyílás, megkönnyítve ezzel az alaprajzi átalakítást, változtatást. Az épületeket jellemző téri hierarchia miatt minden szint más és más belmagassággal rendelkezik, így később lakásként, irodaként, iskolaként vagy akár szállodaként is könnyen használhatók. A korabeli építési technológiának köszönhetően, a túlméretezett tartószerkezetek, falak, födémek nagy rugalmasságot adnak az átalakításokkor, lehetővé téve a belső falak mozgatását, a szerkezeti falak áttörését, vagy adott esetben egy teljes szint ráépítését a meglévő épületre.

A többlet építése a mai technológiákat és számítási eljárásokat ismerve viszont nem indokolt, és a befektetők profitorientált gondolkodásának is ellentmond. Globális tendenciának tekinthető a kortárs építészet meghatározó gyors és költséghatékony építés, mely nem csak az építési, hanem a tervezési folyamatra is nagy hatással van. Az építető a legtöbb esetben az adott funkció megvalósításkor felmerült igényeknek kívánja megfeleltetni az épületet, hogy a lehető leggazdaságosabb, legjövödelmezőbb legyen a beruházás, minél rövidebbre csökkentve a projekt megtérülési idejét. Az ebből adódó téri és szerkezeti kompaktság fontossága az építészek körében is egy elfogadott alapállás lett. De vajon a túlzottan a jelenkori igényekre szabott tervezés nem jár-e veszélyekkel?

A téma már a 20. század második felében foglalkoztatta az építészeket. A modern kor funkcionális gondolkodását megkérdőjelezve, a strukturalista építészet a helyes építészeti utat a térben és időben egyaránt nyitott, előre tervezhetően növekvő, fejlődő és átalakuló épületekben látta, melyek egy kis szerkezeti egység nagyszámú sorolásából születtek meg. Az épületnek mindig a váza, tartószerkezete volt a domináns, melyben a térelválasztások, burkolatok, részletek szabadon alakíthatók voltak. A tartósság fogalmát tekintve különleges koncepciókat felvonultató strukturalista építészet a növekedésre, időbeli változásra, kiszámíthatatlanságra a nyílt rendszer gondolatát adta válaszként.¹ A japán Kenzo Tange, a holland Herman Hertzberger és Aldo van Eyck voltak többek között az irányzat meghatározó alkotói.

Magyarországon Reimholz Péter, ifj. Janáky István és Lázár Antal foglalkozott az épületek tervezett adaptálhatóságával, így a korabeli szakírók a strukturalizmus hazai képviselőiként is emlegették őket. Janáky egyik írásában így fogalmazott: „az alakuló társadalmi igények általában egyre magasabb dinamizmusú (flexibilitású, rugalmasságú, nyíltságú) épületstruktúrákat kívánnak: makrostruktúrákba behelyezhető épületstrukturális elemekből épülőket, elemekből növelhető és elemekkel módosítható halmazokat, minden részükben változókonny szerkezeteket, sőt mobil szerkezeteket.”² Reimholz Péter és Lázár Antal az 1974-ben átadott, budapesti Domus áruházban a különböző mobilitású épületelemeket kristályos és plasztikus tércsoportokra választotta szét. Míg a kristályos

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

KULTÚRÁK TALÁLKOZÁSA

- 86 Sági Gergely
EMLÉKEZET ÉS VALÓSÁG
Gondolatok múlttól és örökségről Hassan Fathy két munkája kapcsán
- 106 Sági Gergely
AZT HISZEM, MA NEM EGY AVANTGÁRD KORSZAKBAN ÉLÜNK
Interjú José Ignacio Linazasoroval
- 112 Major Zoltán
REJTETT MECSETEK BUDAPESTEN
Az építészeti tér jelentései
- 128 Major Zoltán
MAGYARORSZÁGON ÉLŐ MUSZLIMOK
Budapesti mecsetek és muszlim szervezetek
- 134 Bognár Melinda
A GLOBÁLIS KOR ÉS A KORTÁRS MÚZEUMÉPÍTÉSZET
SANAA és az Új Nemzeti Galéria
- 150 Bognár Melinda
A WABI-SABI ÉS A NYUGATI KULTÚRA HATÁRÁN
SANAA és a Bánáti+Hartvig Építész Iroda együttműködése az Új Nemzeti Galéria kapcsán. Beszélgetés Bánáti Béla építésszel

EMLÉKEZET ÉS VALÓSÁG

Gondolatok múltról és örökségről Hassan Fathy két munkája kapcsán

A meglévő környezettel és ezen belül az épített örökséggel folytatott „párbeszéd”, az ebből fakadó kapcsolat keresése számomra alapvető fontosságú kérdés az építészeti alkotás folyamatában. Fontosnak tartom megérteni, hogy miképpen lehet a múlt és az ehhez kapcsolódó fizikai (épített) örökség tanulságainak megértése a jövőbe mutató következtetések hiteles alapja? Hogyan formálhatja a múltunkhoz való változó viszonyunk az identitásunkat és van-e még manapság egyáltalán építészeti relevanciája a korábbi, hagyományos identitásformáló eszközöknek, mint a helyhez kötődő közösségnek, vagy akár a helyi anyagi és formai kultúrának?

A téma bemutatásához egy egyiptomi építész munkáit használom. Bár a választás első olvasatra talán nem tűnik kézenfekvőnek, Hassan Fathy munkássága (igaz, hogy nemzetközi összehasonlításban nem teljesen egyedülálló módon) már jóval azelőtt a fenti kérdéseket tekintette központi problémának, hogy ezek a témák a 20. század második felétől kezdve egyre intenzívebb építészeti diskurzus tárgyát képezték volna. Építészeti hitvallása és épületeinek a megépítésük óta eltelt nagyjából negyven-hetven éve tükrében átformálódott és sokszor ellentmondásos megítélése érdekes tanulságokkal szolgálhat számunkra ma, amikor a múltról és örökségről, a klasszikus értékekről, ezek mai körülmények között elfoglalt helyéről és nem utolsósorban jövőjéről ismét intenzív vita folyik.

#múlt #identitás #jövő #érték

A MÚLTBÓL ÉPÜLT JÖVŐ

A múlt darabjai körbevesznek bennünket. A környezetünk, a házaink, épületeink jelentős része egy korábbi világ, régi korok lenyomatai, maradványai. Olyan elmúlt időké, amelyekhez sok esetben egyre kevesebb személyesen átélhető kapcsolatunk van, amelyekre egyre kevésbé emlékezünk, és amelyeket egyre kevésbé értünk. Különösen foglalkoztat, hogy milyen elvek mentén tudunk ehhez a környezethez kapcsolódni? Mit tekintünk értéknek és miért? Mikortól és mi alapján tekintjük a tárgyi világunk elemeit, akár a házainkat örökségnek, a mi örökségünknek? Miképpen válnak ezek a jelenünk részévé?

Tekintsünk örökségnek mindent, amit a korábbi idők hagytak ránk? Értékelés és ítélet nélkül, alanyi jogon legyen örökség minden, ami régről (vagy nem olyan régről) ránk maradt? Miért fontos nekünk ez az örökség? Vagy mi fontos belőle? Az épített örökség ugyanis egy helyhez kötött, merev és eléggé rugalmatlannak tűnő dolog, olyasmi, ami erősen összefonódik az idők során mindig változó és átértékelődő tartalmakkal. Hellyel, közösséggel, helyi identitással, a hely identitásával, a közösség identitásával. Jelenleg úgy tűnik, hogy az individualizmus felerősödésével az egyén egyre kevésbé a korábban helyhez kötött minták alapján határozza meg és alakítja ki a saját identitását, inkább a különböző, rendkívül sűrűn és sok helyről érkező impulzusok számára érdekes, érvényes, befogadható részét szemezgeti ki és abból épít magának önképet.

Fontosnak tartom, hogy tisztában legyünk az előttünk látott példák tanulságaival és képesek legyünk ezekhez kellő empátiával, ugyanakkor mindig nyitottan, friss szemmel és kritikusan hozzáállni. Látható bizonytalanság és ellentmondásosság övezi ezt a kérdést. A globalizáció által kitágított világban (akár anyagi, akár szellemi-ideológiai szinten vizsgáljuk) egyre zavarosabbá válnak a korábban jól behatárolható viszonyítási pontok. Megkérdőjeleződnek a korábban kulturálisan, vallásilag, társadalmilag jobban behatárolható közösségekben legalább többé-kevésbé egyezményesnek tekintett értékek, a helyhez való kötődés, a tradíciók, az identitás... A folyamatos változás pedig nagyon erősen hatással van az építészetre, mint ezek „hordozó felületére” is.

Ez a tanulmány nem elsősorban ismertető jelleggel, sokkal inkább személyes benyomásokon, tapasztalaton és kutatáson alapuló állapotrajz segítségével próbál egy példa-páron keresztül reagálni a korábban leírtak alapján számomra fontos problémákra. Hassan Fathy (1900-1989) egyiptomi építész munkássága egyedi, látszólag meglehetősen felszínesen ismert, ugyanakkor különleges szelete a 20. század építésztörténetének. Én magam – José Ignacio Linazasoro spanyol építészen keresztül¹ – 2011-ben kerültem először kapcsolatba az életművel, melynek egy részét 2015-ben Egyiptomban személyesen is láthattam (ezt az utazást további kettő követte, 2016-ban és 2019-ben). A misszió – amelynek köszönhetően ezeken az utazásokon én is részt vettem – a munka 2015-ös kezdete óta nyolc alkalommal, mintegy negyven magyar építész és építészhallgató közreműködésével járt Egyiptomban azzal a céllal, hogy Hassan Fathy még fennálló építészeti örökségét teljeskörű felméréssel dokumentálja.

1: A kötetben erről külön fejezet és interjú is olvasható.

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

REJTETT MECSETEK BUDAPESTEN

Az építészeti tér jelentései

Tanulmányom célja kettős: egyszerre elméleti és gyakorlati. Egyrészt azt az általános feltételezést vizsgálom, miszerint egy épületnek, egy térnek vagy egy tárgynak nem önmagában van jelentése: az a használat módjából következik. Ez az állítás karakteresen elemezhető a budapesti mecseteken keresztül. Ezért és mert e mecsetek különleges, ám rejtett terei a Fővárosnak, a kutatás gyakorlati célja ezek elemző bemutatása. Napjainkban Budapesten az iszlám közösségek olyan tereket használnak vallásgyakorlásra, amelyek eredetileg nem szakrális céllal épültek. Ezek a terek ma mégis mecsetként funkcionálnak, annak ellenére, hogy téri felépítésükben és tömegformájukban nem hasonlítanak történeti előképeikhez. Nem csak a terek, az istentisztelethez szükséges elemek esetében is megfigyelhető, hogy a szakrális esemény alkalmával az egészen hétköznapi tárgyak ebben a környezetben új jelentést kapnak. Dolgozatomban a budapesti iszlám közösségek tereit elemezve igyekszem konkrét és általános tanulságok megfogalmazására, a használatból fakadó jelentés kérdéskörével kapcsolatban is.

BEVEZETÉS

„There is no architecture without events, without actions or activity.”¹
Bernard Tschumi

#jelentés

#nem_tervezett_használat

#mecset #idea

1: TSCHUMI, Bernard: *Architecture and Disjunction*. London: MIT Press, 1996, 121.

2: JONES, Lindsey: *The Hermeneutics of Sacred Architecture*. Cambridge: Harvard University Press, 2000, 41.

Átlagos budapestiként, ha egyszer csak a Ganz-telepen lévő Afgán Mecsetben találunk magunkat, nehezen tudnánk, hogy hol is járunk. Az iszlám vallásról való előzetes tudás nélkül ezek a terek szinte azonosíthatatlanok. A mecset európaiak számára megszokott külső jelei teljesen hiányoznak: se minaret, se kupola. A belső terek egy jelentős részében a jellegzetes „arabos” ornamentikájú tárgyak, arab írásos könyvek adhatnak némi támpontot, de ezek a hétköznapi belsőépítészeti elemek szokatlan összeállításával keveredve zavarba ejtőek a nem beavatottak számára. Sehol egy magyar kiírás vagy felirat, ami utalna az épület funkciójára. Talán eszünkbe jut, hogy illene levenni a cipőnket, hiszen mégis csak olyan gondosan vannak leterítve a puha szőnyegek, de a különös kialakítású, nagyméretű vizesblokkokat – azok hatalmas lábmosóival – nehezebben értenénk. A terek ortogonális rendszeréből való kimozdulás érzékelhető, de a kimozdulás tengelyének végében elhelyezett lépcső nem vezet sehova, a karosszék és az asztal pedig pontosan az üres térbe néz vissza. Leginkább egy könyvtárszoba vagy nappali emléke rémlik fel, de ezek az otthon terei, mi meg itt vagyunk egy gyártelep közepén, egy kórházzöld szobában.

Ezzel szemben egy értő szemnek minden könnyen olvasható. Egyértelmű, hogy hol mit kell tennie, hol tudja elvégezni a rituális mosakodást, hol tudja lerakni a cipőjét, és melyik irányban van vallásának legfontosabb központja, Mekka. Ismeri a mecsetben való viselkedés írott és íratlan szabályait. Minden kicsit más és szokatlan szülőföldje mecseteihez képest, ez itt és most mégis az a hely, ahol elvégezheti a kötelező pénteki imát közösségével együtt. Amikor először jött ide, nehezen találta meg a mecsetet, de a gyártelep felé közeledve egyre több jelet látott, amelyekből érezte, jó irányba tart. Arab boltok, török feliratok, egyre több ismerős arcvonás és szó. A bejáratból egy lépcsőházba jut, nehéz elképzelni, hogy valahol ebben az épületben egy mecset van, de továbbhalad. Megtalálja a mecsetet, leveszi a cipőjét és vár, az imám még nem érkezett meg. Van ideje körbenézni. Mintha minden valaminek a másolata lenne; aki másolta, láthatólag tudta, mit másol. Az imám megérkezik és elkezdődik a dzsumaa. A khutba alatt folyamatosan érkeznek az emberek, a terem kezd megtelni. Egyszer csak a beszéd véget ér és az imám vezetésével elvégzi a két kötelező rakát, együtt mindenkivel, aki a teremben van. Megnyugszik. Az ima után közös étkezés kezdődik. Végre minden olyan ismert és kiszámítható. Otthon érzi magát.

A két, gyökeresen eltérő nézőpontot modellező leírás ugyanazt a teret mutatja be, mégis, az a két szemlélő számára átélhető, nagyon is különböző jelentéssel ruházódik fel általuk.² Az első szereplő inkább bizonytalanságot érez a tér funkciójával kapcsolatban, a második számára egyértelmű a terek és tárgyak szerepe és jelentősége. Ennek elsődleges oka bizonyosan az eltérő kulturális háttér és az a tény, hogy bár a legtöbb tárgy és a tér is olyan lokális termék, amelyek a befogadó kultúra sajátjai, mégis, ebben a speciális összeállításban a második szereplő képes egységesen értelmezni és jelentéstartalmat adni neki.

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

A GLOBÁLIS KOR ÉS A KORTÁRS MÚZEUM- ÉPÍTÉS

SANAA és az Új Nemzeti Galéria

Számos publikáció nevezi napjainkat a múzeumok aranykorának. Új muzeológiai szemlélet és új téri kifejezőmódok születnek. A múzeumok szerepe meghatározó az adott társadalom identitásának kialakításában és az arról alkotott kép formálásában. Milyen kapcsolatban állnak az új múzeumok a bennük bemutatott kiállítással és a környezetükkel? Miként tudnak összekötő hídként szerepet vállalni az általuk kanonizált alkotások és a falakon kívül zajló élet között?

A múzeumok a '90-es évek boomja óta napjainkig folyamatosan hatalmas lendülettel épülnek. Látogatóvonzó attitűdjük kihasználása minden várost arra ösztönöz, hogy rendelkezzen egy-egy ikonikus példával, melyet számtalanszor az alkotó sztárépítések tesznek még népszerűbbé. Budapesten a Liget Projekt keretében megvalósuló Új Nemzeti Galéria összetett célokat fogalmaz meg: globális kultúrpiaci színteret céloz meg egy lokális intézménnyel. Megvalósulásának folyamata lehetőséget kínál a 21. századi múzeum szerepvállalásának értelmezésére, a múzeumi funkció mai jelentőségének meghatározására, valamint az épülettel szembeni elvárások vizsgálatára – egy hazai példán keresztül a nemzetközi tendenciák értékelésére.

1: ÉBLI Gábor: Az antropológizált múzeum:
Közgyűjtemények átalakulása az ezredfordulón.
Válogatott írások. Budapest: Typotex Kiadó, 2005, 52.

#globalizáció

#kultur_társadalom

#interakció

BEVEZETŐ IDENTITÁSKERESÉS A GLOBÁLIS ÉS KULTURÁLIS INTERAKCIÓ KORÁBAN

A 21. század a multikulturális társadalmak kora. Ez a jelenség szorosan összekapcsolódik a világban lezajló globalizációs folyamatokkal, melyekkel egyidejűleg felerősödik az igény a nemzeti identitás megőrzésére is.

Az eltérő kultúrák felfedezésének egyik lehetséges helyszíne a múzeum. Napjainkban a művészet és általában a kultúra polgári valláspótlékként szolgál. A vizuális kommunikáció és információközlés már hatékonyabbá vált, sokszor kifejezőbb, gyorsabb, mint az írott vagy verbális megnyilvánulás. Erre alapozva a múzeumi intézmények könnyebben tudnak gondolatokat közvetíteni, érzelmeket ébreszteni akár különböző nyelvet beszélők között is.

A múzeumok építése és a részben ennek következtében növekvő turizmus erősen hat a városok regenerációjára, egyben – szerencsés együttállás esetén – a történeti városmag népszerűsítésére. A kultúra meghatározó eleme a városról alkotott képnek, egy város átalakulásának motorja lehet – példa erre Bilbao esete. A '90-es években indult múzeumi boom napjainkig kitart és folytatódik. Európa szerte kis- és nagyvárosok építik sorra múzeumaikat, melyeket gyakran sztárépítések nevei fémjeleznek.

A Budapesten létrejövő Liget Budapest Projekt testközelbe hozza számunkra a múzeumalapítás kérdéseit, dilemmáit. A Városligetben globális építészeti tendenciák találnak otthonra. A SANAA által tervezett Új Nemzeti Galéria vajon hogyan járul hozzá ehhez a diskurzushoz? Sztárépítések művei lesznek a környék katalizátorai?

A múzeumépítészetben is nagy gyakorlattal rendelkező építészpáros nemzetközi tapasztalatai hogyan tudnak érvényesülni a Városligetben? Van olyan múzeumtipológia, amely bárhol a világon adekvát lehet? A múzeum egy olyan általános funkció, amelynek értelmezése egyet jelent mindenhol?

A globális és a kulturális interakció hatására hibridizálódnak az épületen belüli és kívüli terek, csakúgy, mint a művészeti irányzatok. Példaként szolgálhat a kulináris trendek kereszteződése. A globalizáció következtében eltűnhet a kultúrák sokfélesége, melynek homogenizáció a következménye.

Ezen körülmények közepette mi lehet a Magyar Nemzeti Galéria szerepe és jövőképe?

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

ÚJ MEO- KÖZELÍTÉSEK, MEOALÉVŐ STRUKTÚRÁK

- 158 Rigó Bálint
SZUPERSÚRÚSÉG
Egy európai város növekedésének határai
– Meret Oppenheim Hochhaus
- 170 Kurucz Olívia
A VÁROS ADATOSÍTÁSA
Városlakók tömeges igényeinek felmérésére
és megjelenítésére folytatott kísérletek mesterséges
intelligencia eszközök segítségével
- 192 Kurucz Olívia
MAGYAR GYAKORATBAN AZ OKOS VÁROS
Interjú Bakonyi Péterrel az Urban Pulse projektről
- 198 Virág Anett
TALÁLT TEREK
Összművészeti központok tanulságainak hasznosítása
a Szőnyi Projekt Tér programalkotásában
- 214 Virág Anett
REFRESH
Beszélgetés Péter Ágnes szobrászművésszel
- 220 Ritter Dániel
ÉGIG ÉRŐ TANTEREM
A tanulás tereinek határai
- 234 Ritter Dániel
KI KELL MENNI A TANTEREMBŐL
Interjú Dr. Gyarmathy Éva szakpszichológussal

SZUPER- SŰRŰSÉG

Egy európai város növekedésének határai – Meret Oppenheim Hochhaus

Bázel városa történetének egyik legjelentősebb átalakulásán megy keresztül. Az Európa közepén, három ország határán fekvő, jelentős történeti örökséggel rendelkező város növekedésében fordulóponthoz érkezett, amennyiben elfogytak beépíthető területei – a speciális földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően terjeszkedni csupán a meglévő területei sűrítésével, vagy vertikális növekedéssel képes. A városépítészeti szempontból érdekes helyzet mellett azonban legalább ilyen jelentősek a szűkebben értelmezett építészeti történések: a rendelkezésre álló területek hatékony felhasználása a legfontosabb rendezőelvvé emelkedett a helyi építészetben. A példaként kiemelt magasház, a Meret Oppenheim Hochhaus, több más toronyházhoz hasonlóan ezt a gyökeres változást jelképezi a városképben. A magasház a város szövetében lokális szupersűrűséget hozott létre, mely jelenlegi környezetétől léptékében gyökeresen különbözik. A tipológiailag egzotikus torony építészeti eszközökkel - mint az épület-tömeg részekre osztása, az utcaszint előtetővel való határozott kijelölése, vagy a földszint nyilvánossá tétele – azonban sikeresen integrálódik a városnegyed életébe. A tágabb kontextusba való beágyazódás nem konfliktusmentes – a magasházak rendkívül fontos és látható elemei a városnak, ezért az építészeti vizsgálat strukturálásához a sajtó és a közösségi médiumok kritikája, illetve az abban megjelenő, visszatérő elemek jelentik a kiindulást. Így sikerül eljutni a részletképzés, a vizuális megjelenés és az építészeti formálás városépítészeti relevanciájára, illetve a sajtó valamint a közösségi kritika időbeli változására, a drasztikus városképi változásokat követő visszhangok koreográfiájára a felhördüléstől az elfogadáson át az identitásképződésig.

#toronyház #városkép #változás

1: Hochhäuser in Basel - Grundlagen und Konzept
<https://www.planungsamt.bs.ch/planungsgrundlagen-konzepte/konzepte/hochhauskonzept.html>
(utolsó elérés: 2018. 08. 18.)

2: Svájcban 2015 óta egységesen magasháznak számítanak a harminc méteres párkánymagasságot meghaladó épületek. Vö. Brandschutznorm.
<https://services.vkg.ch/rest/public/georg/bs/publikation/documents/BSPUB-1394520214-57.pdf/content>
(utolsó elérés: 2019. 08. 18.)

3: A többségi szövetségi tulajdonban álló svájci vasúttársaság (SBB) a kétezres elejére az ország legjelentősebb ingatlanportfóliójával és értékes belvárosi (vasútvonalak menti) fejlesztési területeivel a háta mögött Svájc második legnagyobb ingatlanfejlesztőjévé vált. A cég növekedését és az ingatlanpiacon való profitszerzését nem mindenki nézi jó szemmel. Az ellenzők érvelése szerint egy jórészt közpénzből finanszírozott vállalatnak, mint az állami vasúttársaság nem feladata az ingatlanfejlesztés, illetve biztosan nem a szabad piacra szánt irodák és lakások fejlesztése. Ezek a hangok szívesen látnák, ha az SBB a spekulatív építkezések helyett inkább a megfizethető árú ingatlanok létrehozásában vállalna szerepet. Erre, tőkeerejét és központi fekvésű területeit tekintve minden lehetősége meglenne, amennyiben ehhez politikai akarat is társulna. Semmiképp nem alábecsülendő egy ilyen nagy presztizsű állami vállalat példaadó szerepe sem – ebből a perspektívából tekintve valóban nem mindegy, hogy a felkínálkozó városi, és főként a jó közlekedéssel rendelkező területek sűrítése csupán a profit-szerzés maximájának engedelmessé fejlődnek, vagy lehetségessé válik más, hosszabb távú szempontok beemelésére is a fejlesztési koncepcióba.
Hochparterre, 2018. 07. 29.
<https://www.hochparterre.ch/nachrichten/planung-staedtebau/blog/post/detail/die-gigantischen-gewinner-sbb/1532632924> (utolsó elérés: 2019. 07. 12.)

#konceptió #előírás #vasút

#vágány #városszövet #cezúra

A Meret Oppenheim Magasházat – MOH – a bázeli vasútállomás mellett 2018. végén adták át használoinak. Az épületet még elkészülte előtt heves kritikák érték a helyi sajtóban. A városképben megjelenő új, domináns elemet valóban nem lehet nem észrevenni; a megjelent kritikák azonban messze túlmutattak a magasházon. A ház egy sokkal alapvetőbb vita számára szolgáltatott újabb táptalajt: míg a város dinamikus növekedését és az ehhez köthető prosperitást általános elfogadás övezi, az ezzel járó, városképet átalakító változásokat sokkal intenzívebb viták kísérik. Emiatt pusztán az épületre koncentrált látásmód mellett érdemes tágítani a vizsgálat körét, s a ház létrejöttének körülményeit is érdemes megkutatni: milyen az a mai városfejlesztési légkör, amelynek a ház látható és kézzelfogható manifesztuma. A nagyobb perspektívából való közelítéstől többféle előnyt remélünk: a módszer lehetővé teszi egyrészt a tágabb városi kontextusba való beágyazottság megítélését, másfelől ráirányítja a toronyházak egy fontos sajátosságára a figyelmet: nincs még egy épülettipológia, mely hasonló intenzitással érvényesül közvetlen közlekedésről és távolról, ahol részletformálás és nagy gesztusok ilyen szoros összefüggésben állnának egymással.

ELŐZMÉNYEK

A városfejlesztési kérdésekben illetékes hatóság 2010-ben egy, az egész városra kiterjedő ajánlást¹ tett közzé, mely tartalmazza azokat a területeket, melyeken adott esetben magasházak² építhetők. A megjelenés időszakában a városhoz egyre több megkeresés érkezett, melyekben a még üresen álló területek fejlesztői magasházak építésének lehetőségéről érdeklődtek. Az azóta eltelt időszakban megvalósult, vagy még építés alatt álló tucatnyi magasházat elnézve nem túlzás állítani, hogy a város még éppen időben reagált. A hatályos építési törvényben ugyanis nincsenek magasházakra vonatkozó előírások, ezeket minden esetben projektspecifikusan kezeli a hatóság. A rendelkezésre bocsátott koncepció fontos tájékoztató pontok erősítését tűzi ki célul a városképben: a súlyponti helyszínek egyrészt a történelmi városmagtól távolabbi Rajna-partszakaszokon, valamint a vasútvonalak mentén helyezkednek el. Emiatt is vált igen vonzóvá a bázeli főpályaudvar körüli, addig rendezetlen sorsú vasúti területek átfogó fejlesztése, ahogy az MOH számára kiszemelt területé is, mely éppen közvetlenül a vasúti sínek mellett fekszik.

A 85 méter magas toronyház újabb láncszem azoknak a házaknak a sorában, melyeket a svájci vasúttársaság ingatlanfejlesztéssel foglalkozó divíziója feleslegessé vált vasúti területeken épített fel: Zürich, Winterthur, St. Gallen, Bázel és még egy sor más város pályaudvarai szomszédságában.³ A kiterjedt, korábban lezárt helyszínek szinte kivétel nélkül a városközpontok közvetlen közelében helyezkednek el. A fejlesztések lehetőséget teremtenek a korábban a várost szó szerint kettészelő vágányok és környezetük bekapcsolására a városszövetbe. Szimbolikus változás is ez: a vasúti területek korábbi cezúra jellegük helyett összekötő szerepe kerül előtérbe.

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

A VÁROS ADATOSÍTÁSA

Városlakók tömeges igényeinek felmérésére és megjelenítésére folytatott kísérletek mesterséges intelligencia eszközök segítségével

A mesterséges intelligencia napjaink divatos hívószava, amely egyszerre hordozza magában a technológiai újítást és korszerűséget, valamint veszélyérzetet és félelmet gerjeszt. Azt gondolnánk, hogy ha távol maradunk az online és „okos” virtuális világtól, akkor elkerülhetjük a személyünkkel kapcsolatos adatok felvételét. Azonban a 21. századi számítógépes eljárások már túlmutatnak ezen a (téves) ideán és képesek következtetéseket levonni rólunk a fizikai környezetünk által is.

Kutatásom arra irányul, hogy a folyamatosan keletkező, hatalmas adatbázisokban milyen összefüggésekben és hangsúllyal jelennek meg az épített elemek és a különböző városi szereplők. Esettanulmányok elemzésén keresztül vizsgálom, hogy a városi keretek között begyűjtött adatok felhasználására milyen kísérleti projektek születtek: azt kutatom, hogy miről és milyen módon vesznek fel adatokat, milyen eszközökkel nyerik ki az eredményeket és milyen céllal hasznosítják azokat.

Az egyre nagyobb és egyre részletesebb adathalmazokból minták származtathatók. Azzal a kérdéssel foglalkozom, hogy a meghatározási folyamat során a városlakók, -tervezők és döntéshozók között létrejön-e olyan kommunikáció, amely segíthetne közelíteni az eltérő érdekeket. Vagyis lehet-e a mesterséges intelligencia a különböző szereplők bevonását és párbeszédét erősítő eszköz, vagy éppen ellenkezőleg, a technológia alkalmazásának célja a tudatos közreműködés nélküli adatmeghatározás?

INDÍTÉK

Az elmúlt néhány évtized alatt az extrém urbanus sűrűség felé tartó tendencia miatt a városok a jelenlegi eszközrendszerükkel legtöbbször nem képesek a népesség nagyméretű változását, a folyamatosan módosuló társadalmi elvárásokat és kapacitáskülönbségeket (például: a munkaerő túltengést vagy -hiányt, a közlekedési dugókat vagy kihasználatlan utakat, a népességszámhoz képest túl nagy vagy túl kicsi köztereket) feltárni és követni.

Az egymás mellett élő emberek egyre gyorsabb ütemben „cserélődnek”, emiatt kiélezettebbé válnak az interkulturális problémák. Ez azt jelenti, hogy az eltérő társadalmi és kulturális háttérrel rendelkezők máshogyan használják a tereket, másként kommunikálnak, más értékeket helyeznek előtérbe. A kialakuló problémákat fokozza, hogy nehézkessé vált a meglévő közösségek összetartása és az újak kialakulása a felfokozott vándorlás miatt, így a közösségek helyett jobban előtérbe kerül az egyén, akinek az aktuális lakóhelyén önállóan, „önmagát képviselve” kell(ene) eljuttatni saját városával kapcsolatos igényeit a döntéshozókhöz.

Az „okos eszközök” megjelenésével és elterjedésével az emberek közötti (virtuális) kommunikáció sokkal gyorsabbá és egyszerűbbé vált,¹ mint eddig bármikor. Ennek ellenére az internet alapú média a „buborék hatásnak” köszönhetően inkább tovább erősíti az előzőekben bevezetett kiélezett helyzeteket,² mivel a konfliktuskerülés érdekében a közel azonos érdeklődésű és beállítottságú emberek közötti kapcsolatteremtést helyezi előtérbe. Így a más értékrendet és elveket valló virtuális csoportok egymástól „elszigetelődve”, egymással nem kommunikálva tudnak „létezni” a virtuális térben.

Az urbanus köztér – és az ebben a térben történő közös köztérhasználat – az a lehetséges helyszín és közvetítő közeg, ahol az egyének közötti értékkülönbségek kiütkezőhetnek. Emiatt kiemelt fontosságúvá válik, hogy köztereink is alkalmazkodjanak az újonnan felmerült társadalmi igényekhez, melyek sok esetben nem definiáltak és nehezen állítható fel „fontossági sorrend” közöttük. A megszokott várostervezési eszközök kevés releváns adattal rendelkeznek és a változás üteméhez képest túl lassan tudják felmérni ezeket az igényeket és túl lassan tudják követni a jelenlegi elvárásokat: emiatt a város döntési rendszere sem tud kellő időben reagálni. Így nem jöhet létre (közel) valós idejű párbeszéd a résztvevők – városlakók, tervezők, döntéshozók – között, amely szükséges lenne az érdekek egymáshoz közelítéséhez.

#város

#egyén

1. IoT (Internet of Things – dolgok internete): minden olyan elektronikai eszköz, mely egyértelműen azonosítható, képes adott információt felismerni vagy mérni és ezt általában internet alapon kommunikálni egy vagy több másik eszköz felé.

2. Buborék hatás (filter bubble effect): az internetes oldalak algoritmusai által eredményezett intellektuális elkülönülés (izoláció).

#város

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

ÉRŐ ÉRŐ TANTEREM

A tanulás tereinek határai

Az oktatás közügy. Saját élményekből vezérelve mindenkinek van véleménye róla, tudja miért működik jól vagy mi az, amin javítani kellene. A minket körülvevő világ rohamtempóban alakul át, változnak a társadalmi értékrendek és ezzel együtt az élethez szükséges kompetenciák is. Felmerül a kérdés, hogy vajon alkalmazkodik-e a mai, magyar iskolarendszer a módosult körülményekhez? Változnak-e a pedagógia módszerek és ha igen, átalakul-e ezzel együtt az oktatás fizikai tere is?

Dolgozatom témája nem kizárólag építészeti kérdésekre keresi a választ, hanem egyszerre vet fel társadalmi, szociális és pedagógiai problémákat, azonban aktualitása megkérdőjelezhetetlen. A metaforikus címválasztás egyfajta determináció: a meglévő, hagyományos iskolaterek értékelései alapján és a korszerű oktatásmódszertan esetlegesen új téri igényeinek megfogalmazása mentén, a határterületekre fókuszáló megközelítést reprezentál. A téma illusztrálásához, olyan általános iskolákat mutatok be esettanulmányokon keresztül, amelyeknél az új pedagógiai módszereknek alkalmazkodniuk kell a meglévő, múltból örökségül kapott épülethez. A kutatásom arra keresi a választ, hogy vajon az évtizedekkel ezelőtt kialakult téri sémáknak van-e még létjogosultsága ma, egy nyitottabb, frissebb pedagógiai szemlélet tereiként. Valóban tudja-e az építészeti tér segíteni az oktatási módszerek hatékonyságát? Mik lehetnek egy régi épület esetén azok a finom térbeli beavatkozások, amikkel az oktatás és a befogadás minősége javítható? Kiegészíteni vagy alapjaiban kell megváltoztatni a pedagógiai tereket? Multifunkcionális vagy heterogén aktivitásokra egyéni tereket érdemes-e segítőleg létrehozni a korszerű oktatás számára?

#közügy

#változóvilág

#pedagógia

1: Beszélgetés Dr. GYARMATHY Éva klinikai szakpszichológussal, 2019. április 30-án.

2: Falus Iván gondolata az alternatív iskolákról

3: Komplex Instrukciós Program (KIP), <http://komplexinstrukcio.hu>

Az Egyesült Államok iskoláiban bevezetett Complex Instruction módszer olyan heterogén tanulói összetételt feltételező oktatási eljárás, amely eredményesen alkalmazható minden tanuló iskolai sikerességének megalapozásához. A csoportmunka-szervezésen alapuló tanítási módszert húsz éves kutatómunka eredményeként a Stanford Egyetem fejlesztette ki E. Cohen és R. Lotan vezetésével. A módszer célja, hogy minden gyerek tudásszintje emelkedjen, és sikerélményben legyen része az osztálymunka során. Magyarországon a programot a hejőkeresztúri iskola adaptálta és vezette be elsőként Komplex Instrukciós Program néven 2001-ben.

4: Montessori elvek, <http://www.montessori.hu>

„Segíts nekem, hogy magam tudjam csinálni!”
A pedagógus nem főszereplője a tanórának. A tanár indirekt módon, tudatosan előkészített környezet segítségével hat a gyerekre. Célja, hogy a gyerek ne passzív befogadó legyen, hanem saját munkája révén önállóan, szerezzék meg ismereteit, érje el fejlődési állapotának legmagasabb szintjét.

5: WINKLER Márta: *Iskolapélda: Kinek Kaloda, kinek fészek*. Budapest: EDGE Kiadó, 2015.

Az iskolákba besorozult kemény, poroszos hangulat helyett egy új szemléletű, gyerekközel, „embernek való iskolát” szeretett volna teremteni.

BEVEZETÉS

Ma az oktatás és az iskola nem csak a pedagógia, hanem az építészeti gondolkodás számára is komoly kihívást jelent. Személyes érintettségemből fakadóan a probléma kettőssége egyaránt foglalkoztat. Édesanyám révén pedagógus családban nőttem fel, így naponta találkozhattam a pillanatnyi bosszantó problémákkal vagy éppen a reményt keltő, újító próbálkozásokkal. Nem csupán diákként, hanem kicsit a tanár szemszögéből is betekintheztem az iskolai oktatás–nevelés folyamatába. Visszatekintve azt tapasztalom, hogy a megváltozott vagy változóban lévő pedagógiai módszerek szellemisége gyakran ambivalens viszonyban áll a korszellemmel és az adott épített környezettel.

Plesz Antal építész körökben elhíresült aforizmája szerint „az építés ember–építéssel kezdődik”. Ez az építkezési folyamat kizárólag a tanulás megszeretetésével, a csillapíthatatlan érdeklődési vágy felkeltésével kezdődhet el. A szülők szerepe ebben megkérdőjelezhetetlen, azonban szilárd meggyőződése, hogy az iskolának is más nyelven kell szólnia a mai gyerekekhez. Nem csak a hallotti beszédet és a régi verseket kell megismertetni a következő nemzedékekkel, hanem a mai kor alkotásait is. Csokonainak A reményhez írt verse valóban fontos része a nemzeti kultúrának, de például Lackfi János versei mellett sem lenne szabad szó nélkül elmenni. A testnevelés órák keretében ugyan sportolnak a gyerekek, de az egyéb mozgáskultúrák perifériára szorulnak. A tánc még mindig csupán a délutáni választható foglalkozások eleme lehet, pedig fontos mozgáskultúra, csak nem elsősorban a fizika külső törvényeire, hanem az élet és a lét belső folyamataira fordítja a figyelmet.

A magyar oktatási rendszer nem követi a korunkban lezajló változásokat. Az iskolai, osztálytermi térhasználat például egyáltalán nem épít a térbeli mobilitásra, sőt bünteti a tanórai mozgolódást, fizikai aktivitást.¹ Az általános intézményi jellemzők mellett szerencsére vannak újító kezdeményezések is.² Ezért a három vizsgált iskola kiválasztása a közoktatás általános elveitől jelentősen vagy részben eltérő, alkalmazott pedagógia módszerek mentén történt. A Hejőkeresztúri IV. Béla Általános Iskola *Komplex Instrukciós módszert*³ alkalmaz, míg a zuglói Heltai Gáspár Általános Iskola tanítási módszerei Montessori Mária elvein alapszanak.⁴ Állami fenntartású, saját alternatív kerettantervű általános iskola összesen kettő van az országban, az egyik az újbudai Kincskereső Iskola, ami a Bethlen Gábor Általános Iskola tagiskolájaként Winkler Márta tanait képviseli.⁵

Dolgozatom belülről, a használó irányából közelít a megfogalmazott kérdéskörhöz. Arra voltam kíváncsi, hogy miként jelenik meg a diákok perspektívájában az épített környezet, milyen képzetek, milyen benyomások társulnak hozzá? Ezt a fajta, a használó irányából történő közelítést, a tanulmányomban a három gyakorlati példán túl, egy helyszíni rajzolási kísérlettel és egy gyakorlati tervezési feladat tapasztalatával egészítettem ki. Jelen kutatásom nem titkolt célja, hogy ne csak az iskolai tereket és tanulási helyeket elemezze, hanem az alkalmazott módszerek szellemiségében javaslatokat, megfontolásra és megvalósításra érdemes ötleteket próbáljon adni.

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

ADAPTÁCIÓS KÍSÉRLETEK

- 240 Deichler Tímea
INTEGRATÍV TEREK
Térhasználati fordulat a kortárs közkönyvtárak építészeti kialakításában
- 260 Deichler Tímea
FUTURE LIBRARY
University of Genova, Department of Physics könyvtárának tervezésére kiírt pályázatra készített terv bemutatása
- 264 Jakab Dániel
ÁTMENETI KÖZTEREK
Városi terek mint a kortárs középületek városszövetbe illesztésének eszközei: három madridi múzeum elemzése
- 280 Jakab Dániel
MEGFAGYOTT DINAMIZMUS
Egy régió, egy téma, két épület, két tervező
- 286 Müllner Péter
**TERVEZÉS VAGY MINTATERVEZÉS:
ELŐNYÖK ÉS HÁTRÁNYOK**
A mintatervek megjelenése és megítélésük a mai Magyarországon
- 300 Müllner Péter
A MEDITERRÁN (VOLT) AZ ÚJ ALPESI?
Családház-típusok életciklusai a parasztháztól napjainkig

INTEGRATÍV TEREK

Térhasználati fordulat a kortárs közkönyvtárak építészeti kialakításában

Az információs technológiának és a tanulás kultúrájának változásával az oktatással kapcsolatos intézmények, köztük a könyvtár funkciója az elmúlt három évtizedben alapjaiban átalakult. A változások következtében módosuló igényekre reagálva az intézmények téri programjaiban egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szabad közösségi terek. Ezáltal a konkrét funkciókhoz rendelt, meghatározott használatú helyiségek mellett egyre nagyobb arányban vannak jelen olyan flexibilisebb módon használható, épületeken belüli, de a városi köztterek szabadságával rendelkező helyek, amelyeket integratív tereknek nevezek. Ezeket a tanulmányomban a közterekre alkalmazott elemzési eszközök segítségével vizsgálom. Konkrét példákon keresztül kísérlem meg bemutatni azt, hogy az integratív terek mennyiben segíthetik a kortárs közkönyvtárak megváltozott feladatainak ellátását. Az a kérdésem, hogy a köztterek esetében bevett elemzési szempontok miként értelmezhetők a könyvtárakban, segítségével hogyan értékelhetők a felhasználók érdekében létrehozott, sokrétű térhasználati módozatok. Az integratív terek előretörése egyaránt megfigyelhető a kis- és nagyméretű kortárs könyvtárak esetében: az előbbieknél az egyszerűbb eszközök, mint a bútorozás, már jelentős hatást tud kifejteni a használatra, míg az utóbbiaknál meghatározóbb az egész épület belső térstruktúrájának egyetlen, vertikálisan összefüggő köztér-rendszerként való értelmezése.

„Korábban a közintézmények olyan tisztán definiált terekből álltak, melyekben a felhasználó előre meghatározott módon viselkedhet. [...] Ezidáig egyedül az épület hatékonyságának optimalizálásán volt ahangsúly, mely gyakorlatban az emberek viselkedésének korlátozása elfogadott volt. Eközben az utcán, köztereken az emberek sokkal szabadabbak, boldogabbak. Miért ne lehetne nagyobb szabadság a középületekben is.”¹
Toyo Ito

BEVEZETŐ

A digitalizáció olyan szociális, kulturális, gazdasági változásokat hozott magával, melyek a 20. század végére újradefiniálták a könyvtár funkcióját. A könyv elvesztette dominanciáját az információátadásban, az információ megfoghatatlanná, mindenütt jelenlévővé vált, nem foglal el konkrét teret; a könyvtárak rendeltetése, a tudást tároló és -átadó korábbi szerepe háttérbe szorult. Helyét átvette a bárhol elérhető információ feldolgozásának, megértésének, az abból való tudás kinyerésének segítése.² A jelentősen megnőtt információmennyiség hatására a feldolgozás módja is változik, az egyéni tanulás mellett egyre nagyobb szerep jut a tudás megosztásának, a csoportmunkának. Szintén nő a jelentősége a különféle szemináriumoknak, előadásoknak, konferenciáknak, akár kötetlenebb beszélgetéseknek, melyek által a tudás átadásának az egyéni tanuláshoz, kutatáshoz, olvasáshoz képest sokkal gyorsabb, irányítottabb módja jöhet létre. Mindezek ma a szabad, nyitott terekben, vagy azokhoz szerves módon kapcsolódva kapnak helyet, létrehozva ezáltal az emberek közötti interakció lehetőségét biztosító közösségi terek nagymértékű területi növekedését. A konkrét funkciókra definiált helyiségek, meghatározott használatú terek mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szabadabb, flexibilisebb módon használható, nyitottabb terek, melyek bárki által elérhetők, nincs határozottabban érzékelhető határuk. Nincs ellenőrzés vagy beléptetés, ami megállítaná a látogatót; regisztrálni, személyes adatokat megadni, bármilyen összeget befizetni csak akkor szükséges, ha könyvet vagy más, az épületben tárolt anyagot akar kikölcsönözni. Olyan terekről van szó, melyek nem egyetlen funkcióra, hanem több rendeltetés együttes jelenlétére, integrációjára alkalmasak. Lehetőség van mind a privát munkavégzésre, mind csapatmunkára, melyek helyszínei folyamatosan változhatnak. Tehát az integratív terekben a látogató maga határozza meg, hogyan szeretné az adott teret használni, ugyanakkor ezt a városi közterekhez hasonlóan egy közösség részeként, a többiekhez alkalmazkodva teszi.

A könyvtár, mint önálló funkciójú épület a Római Birodalom korában jelent meg először. Ekkor vált el a könyvek készítésének, valamint tárolásának és olvasásának helye egymástól; addig a könyvtár csupán egy épületen belüli helyiséget jelentett, melynek rendeltetése a könyvek létrehozása, másolása és megőrzése volt.³ Ezek a könyvtárak csak kevesek számára voltak elérhetőek. Gutenberg találmánya a tizenötödik század közepén jelentősen növelte a könyvek számát, így azok elérhetőségét is, majd a tizenkilencedik század közepén a közkönyvtárak elterjedése

1: Részlet Toyo Ito 2001-es előadásából (a szerző fordítása), lásd: BONET, Ignasi: Innovative architecture for contemporary library. *Barcelona Provincial Council*, 2017. <https://dx.doi.org/10.1344/BiD2017.38.4> (utolsó elérés: 2019. 05. 15.)

2: BONET, i.m.

#könyvtár

#funkció_változása

#integratív_terek

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

ÁTMENETI KÖRTSEREK

Városi terek mint a kortárs középületek városszövetbe illesztésének eszközei: három madridi múzeum elemzése

Egy kortárs építészeti beavatkozás elfogadása nagymértékben függ attól, hogy mennyire találja meg a kapcsolatot környezetével, milyen mértékben képes a helyi lehetőségekre alapozva a szűkebb és tágabb kontextussal egymás előnyeit kölcsönösen kihasználni. Ezen szempontok alapján különleges szerepet kapnak a meglévő urbánus szövetbe ágyazott épületek körüli terek. A köztérre – mint átmeneti térre – közvetítő helyként tekintek, mely lépték- és térbeli átmenetet tud létrehozni a város és az épület között. Kapcsolatuk helyes építészeti megfogalmazása élhető várost, funkcióval rendelkező köztereket, és a városi szövetbe illeszkedő, együttműködő épületeket eredményez.

Esettanulmányom keretein belül három madridi középület–városi tér párost elemzek. A vizsgált példák a Prado-Recoletos múzeumsétány 2000-es évek eleji városfejlesztési programjának részei. Az urbánus környezet megújításának, a kulturális negyed erősítésének legfontosabb tervezési alappillére a csatlakozó funkciók és a városi terek kapcsolatának fejlesztése és változatos publikus terek létrehozása volt.

Az elemzés célja az ismert – és elismert – épületek elemzése új nézőpont felől, a városi szövetbe illeszkedésük alapján, a városi teret szekvenciáinak feltárásával funkcionális és léptékbeli átmenetként vizsgálva. Az élhető közösségi tér ideáját szem előtt tartva kritikaként fogalmazom meg azokat a hiányosságokat, amelyek az egy évtized alatt már kialakult és állandósult használat során felmerültek.

BEVEZETŐ: A VÁROS ÉS AZ ÉPÜLET KAPCSOLATA

„Kortárs építészeti alkotások meglévő épített környezetbe helyezése csak akkor lehet sikeres, ha az hozzájárul tágabb és szűkebb környezetének értékeihez ezáltal fokozva önmaga és környezete minőségét.”¹

1: Részlet Jean Nouvel leírásából az általa tervezett bővítéshez (a szerő fordítása), lásd: NOUVEL, Jean: Extending of the Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia. Ateliers Jean Nouvel, 2005.
<http://www.jeannouvel.com/en/projects/extension-du-musee-reina-sofia/> (utolsó elérés: 2019. 04. 04.)

#madrid #tanulmányút

A kortárs építészet megítélése laikusok és hozzáértők körében is széles skálán mozog. A konfliktus elsősorban a meglévő és az új, a történeti és a kortárs szemléletek között feszül. Jean Nouvel fenti idézete olyan tervezői szándékot fogalmaz meg, mely próbálja ezt az ellentétet oldani, és a kortárs beavatkozást a környezete részeként, azzal együttműködőnek feltételezi. A környezetre érzékeny tervezői gondolkodás fontos eszközének tartom azokat a városi tereket, melyek az épülettel szoros kapcsolatot alakítanak ki, miközben meghatározzák és formálják egy komplex városi térhálózat részeként az urbánus szövetet. A városi térrel együtt tervezett épület így nem mint önálló szobor fog megjelenni, kevésbé válik idegenné, és akár illeszkedésre is képes. Egy 2018-as madridi kirándulás tapasztalatai alapján, ezen tanulmány keretein belül középület–tér párosokat vizsgálva mutatom be a városi terek átmeneti terekként való működését. Az elemzett épületekről gazdag szakirodalom érhető el, azonban a város szerkezetében betöltött szerepükről, a hozzájuk kapcsolódó publikus térrel kialakított kapcsolatukról, és ezen közterek pontos működéséről kevés, vagy semmilyen anyag nem áll rendelkezésre, miközben e szempont az épület és a város, az emberi és a városi lépték felől is meghatározó.

Ezek az új városi terek számos építészeti eszközzel, aprólékos és gondos tervezés eredményeként jöttek létre. Az átadások óta eltelt évtized alatt kialakult működésük, használatuk módja. Míg a szabályozási terv és a tervezői szándék is a közösségi terek létrejöttét, a szűkebb és tágabb környezettel kialakított kölcsönös előnyök fokozását szorgalmazta, a használók száma és összetétele igencsak különbözött akár a szomszédos utcákhoz, terekhez képest. Érdekes volt tapasztalni egy, a használatot érintő, feltűnő jelenséget. Úgy tűnt, ezek a városi terek betöltik az épület és a város összekapcsolásának szerepét, ám a városi vérkeringés és városi élet részévé több helyütt szinte egyáltalán nem váltak. Tanulmányomban az egyes példákat nem csak az átmeneti, hanem a közösségi téri funkció tekintetében is elemzem, mivel ezek a terek kettős célt szolgálnak: a megérkezés folyamatában, a funkció és a városi szövet összekapcsolásában a város és az ember léptéke között átmenetet képeznek, miközben a tágabb urbánus kontextusban közösségi térként a felhasználókat kell, hogy szolgálják.

Budapesthez hasonlóan Madrid is régiójának kiemelkedő kulturális központja. A 2000-es évek elején az óváros határán fekvő, kulturálisan igen jelentős, tíz múzeumot magába foglaló Prado-Recoletos tengely komplex városrehabilitációjára kiírt pályázat győztes terve, Alvaro Siza Vieira munkája az észak-déli irányú sugárút fejlesztését – a rohamosan növekvő gépkocsiforgalmat kiszolgáló városvezetés intézkedéseivel,

#múzeumsétány

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

TERVEZÉS VAGY MINTATERVEZÉS

Előnyök és hátrányok. A mintatervek megjelenése és megítélésük a mai Magyarországon

A tanulmányban kísérletet teszek arra, hogy az építészeti közvélekedésben viszonylag alulértékelt, títusterven alapuló beruházásokat objektív szempontok alapján értékeljem. Melyek azok a jellemzők, amelyekben legalább ugyanolyan jól, vagy esetleg jobban teljesít ez a gyakorlat? Kik számára és miért válik vonzóvá a hagyományos tervezési gyakorlattal szemben, és ez hogyan érinti az érvényben lévő erőviszonyokat? Melyek azok a tényezők, amelyek esetében jellegéből adódóan lemaradásban van ez a terület, illetve melyek azok az eszközök és módszerek, amelyek a jövőbeli fejlesztési irányokat képviselhetik? Összefoglalva: létrehozható-e olyan praxis, amely ötvözi a títustervek előnyeit és egyben meg is felel a magasépítészet művelése által támasztott elvárásoknak?

#típussterv

1: Tervek értékesítésével foglalkozó iroda: Tangenta Kft. (<http://www.thouse.hu>). Komplex szolgáltatást (tervezés, építőanyag, kivitelezés) nyújtó cégek: IsoteQ Magyarország Kft. (<http://www.isoteq.hu>), Wisol Kft. (<http://www.z500.hu>), Xella Magyarország Kft. (<http://www.epiteniakarok.hu>) (utolsó elérés: 2019. 05. 01.)

#termék_vagy_szolgáltatás

BEVEZETÉS

A családi házak tervezése az építészet nagyon speciális és ambivalens területe. Ezen a területen nem feltétlenül szükséges az építész jelenléte, hiszen általában mindenki tisztában van a saját lakhatási igényeivel, és viszonylag pontos elképzeléssel rendelkezik arról is, hogy milyen házban szeretne élni. Jól mintázza ezt a dinamikát a mintatervek árusításával foglalkozó irodák működése,¹ amelyeknél a tervet a megrendelő választja ki, valamint az esetleges módosítások is az ő kérésére történnek meg. Amennyiben mégis sikerül a megrendelő igényeit egy komplett építészeti tervezési folyamatban kibontani, lehetőség nyílik a legközvetlenebb viszony kialakítására az építész és a megrendelő között, hiszen ez esetben a hagyományos értelemben vett gazdasági érdek mellett a személyes igények kielégítése az alapvető cél.

Ha feltételezünk egy skálát, amelynek egyik végpontja a terv mint termék, a másik pedig a terv mint szolgáltatás, akkor ezen a skálán el tudunk helyezni minden, a családi házak tervezéséhez köthető folyamatot. Egy egyszerű analógiával élve, a skála egyik végpontján az üzletben kapható, mindenki számára elérhető konfekció, a másikon pedig a divattervező által tervezett, egyedi igények alapján személyre szabott ruha áll. A családi házak esetében az egyik végpont a títusterven alapuló magánérvös komplex építészeti beruházások (terv=termék), a másik pedig az egyedi építészeti tervek előállítása az ügyfél bevonásán alapuló kollaboratív tervezői módszerekkel (terv=szolgáltatás). Ebben a tanulmányban a títusterven alapuló magánérvös komplex építészeti beruházásokkal foglalkozom.

Napjainkban a lakásépítés radikális piacositáson megy keresztül, amelynek a többlakásos társasházak mellett új belépőként már a családi házak is „áldozatul esnek”. A piacositás eszközeként a mintatervek árusításával foglalkozó irodák jelennek meg, és árasztják el tervek százaival a piacot. A cégek többféle gyakorlatot követnek; vannak kifejezetten tervek árusításával foglalkozó irodák, emellett szintén bevett szokás az is, hogy a tervezés és a kivitelezés egyetlen kézben összpontosul – ilyenkor sok esetben, a kiszemelt terv mellé építéstechnológiát is választunk. Ezen cégek működésében az alapvető cél egy termék értékesítése (ez adott esetben jelentheti a tervet vagy a felépült házat is). Az építész hagyományos tervezői feladata termeléssé, a ház terméké válik.

A következőkben ezen cégek közül kizárólag azokkal foglalkozom, amelyek a tervek árusítása mellett komplex szolgáltatást (tervmódosítás, banki ügyintézés, kivitelezés, műszaki tanácsadás) is nyújtanak a vevők számára, mivel véleményem szerint ebben rejlik a valódi innováció – ahogyan azt majd láthatjuk a későbbiekben. Vásárlói szempontból a folyamat így egyszerűbbé, gyorsabbá és hatékonyabbá válik. Kérdés, hogy a hagyományos építészeti praxissal ez a folyamat mennyire egyeztethető össze, és jelenthet-e a nyilvánvaló hátrányok mellett esetleg előnyöket is?

A digitális kivonatban bizonyos oldalak nem láthatók.
Certain pages are not shown in this digital preview.

ENGLISH SUMMARY

- 338 Mihály Balázs DLA
FOREWORD
- 339 Levente Szabó DLA
INTRODUCTION
- 341 Gabriella Öcsi
BEYOND THE SOCIAL MARGIN
- 342 Károly Lehel Kovács
COMMUNITY ARCHITECTURE AND DURABILITY
- 343 András Gyökér
PROGRAMMED DURABILITY
- 344 Gergely Sági
MEMORY AND REALITY
- 345 Zoltán Major
HIDDEN MOSQUES IN BUDAPEST
- 346 Melinda Bognár
**GLOBAL ERA AND CONTEMPORARY
MUSEUM ARCHITECTURE**
- 347 Bálint Rigó
EXTREME DENSITY
- 347 Olívia Kurucz
DATAFICATION OF THE CITY
- 348 Anett Virág
FOUND SPACES
- 349 Dániel Ritter
SKY-HIGH CLASSROOM
- 350 Tímea Deichler
INTEGRATIVE SPACES
- 351 Dániel Jakab
TRANSITIONAL PUBLIC SPACES
- 352 Péter Müllner
PLANNING OR SAMPLE DESIGN

FOREWORD

to the 2018/2019 Yearbook of the Doctoral School of Architecture titled 'Glocal Architecture'

✍ P10–P11

by Mihály Balázs DLA

At first glance, the term 'glocal' does not seem more than a witty contemporary combination of words, though it has a much deeper meaning. Although the origin of the term is still debated, most people attribute the idea to Patrick Geddes, a Scottish polyhistor and urban planner. In his book *Cities in evolution*, published in London in 1915, Geddes writes, inter alia, that urban development can only be understood in its broader context. The local character cannot be understood without proper exploration and evaluation of the wider environment, and vice versa: neither can the broader context be interpreted without getting familiar with the essential and characteristic features of the place concerned nor without their intellectual–emotional processing. Although the famous phrase *‘Think globally, act locally’* is not literally mentioned in the book, its essence is clearly readable. The term 'glocal' has become widespread over time, and today it is an expression that covers (but at least affects) almost every field of culture. It is widely used by economic and marketing actors, but is also popular in the issues of media, environmental protection and sustainability, and consequently, (because of its natural involvement) in architecture.

Globalization is increasingly an inevitable key concept for understanding and interpreting the world. The free flow of information and knowledge has now become natural. This fact, however, does not make it unnecessary (on the contrary, it makes even more indispensable) to know in person the immediate environment. *“All experience is local... We are always in a place, and the place is always with us.”* (Joshua Meyrowitz: *The Rise of Glocality: New Senses of Place and Identity in the Global Village*) The modern man lives in the interconnection of these two systems of relations, in this duality, with its double face. In parallel, the story of the Two-Faced God, Janus is inevitably recalled.

“According to tradition, Janus was the king of Latium. His palace stood on Ianiculus Hill in Rome... he accommodated the fleeing Saturn in his house, who, in gratitude, taught the natives how to cultivate the land, and thus brought civilization to Latium.” (In: *Lexikon – Antik Gyűjtemény – Szépművészeti Múzeum, Birkás Éva* 2007).

It is a symbolic story with two important characters and many lessons. In Roman mythology, Janus was the god of

entry and exit, free passage, and figuratively, he was the god of every beginning and end, whose name comes from the Latin word 'ianua' (door, entrance). His main temple was built in the north area of the Forum. In fact, it wasn't even a temple, it was just a gateway, with a double-faced portrayal of Janus alerting in all directions. Enormous bronze doors closed the two entrances – but only in the usually short-term peace times. In war-fighting times, which were almost constant, the doors were always open for returnees. To illuminate the dual meaning of the term 'glocal', it might be enough to stay with Janus and reflect on the true focus, on openness, and on the simultaneous importance of combining foresight and retrospect, observation and experience. But one might also wonder why the symbol of this dual-face has become pejorative over time? However, to get a more nuanced picture, it is worth examining the role of Saturn, the other character in the story. Unlike Janus, the God of doors and gates – that is, the God of constant entrance, exit and passage, thus the God of unrest – Saturn is the Lord of the times of peace. He is responsible for the protection of the 'place', the sowings and cultivated flowering lands. This was the golden age of peace, when slavery was unknown, but the world was characterized by calm and peaceful civic life. Simplicity, modesty and honest work – these were the main virtues. In today's interpretation, Janus is a symbol of a combative, fast, agile and flexible attitude, while Saturn is a symbol of slow, predictable order, disciplined and responsible behavior. One is dynamic and the other is static. Is this a good or a bad tension? Are they opposites striving to win over the other or do they harmoniously complement each other? How can this idea be linked to the concept of 'cultural change' published by Dr. Éva Gyarmathy in several places? The Doctoral School's research on glocal architecture raises questions like this. While the volume does not promise comprehensive, valid and certain answers, it does explicitly declare the need for keeping the gates open (in a symbolic way) and urge for a multidimensional spatial and temporal attention and emphasize the importance of evaluative reception and wide sharing of experiences.

August 2019

Mihály Balázs DLA

Kossuth Prize recipient architect, university professor, full member of the MMA (Hungarian Academy of Arts) member of the European Academy of Sciences and Arts Head of the Doctoral School of Architecture

INTRODUCTION

✍ P12–P15

by Levente Szabó DLA

Like the previous three volumes (*Architecture and Education, Architecture and Time, Rebuilding and Adaptive Re-use*), the 2019 Yearbook of the BME Doctoral School of Architecture includes doctoral studies and design competition plans prepared in the first two academic years. The research and creative work of the thematic years, regularly organized in this period, have a dual purpose. On the one hand, the doctoral students, whose habits are basically designer attitudes, are introduced into the methodology of architectural research, and on the other hand, they focus on current and professionally important themes, the exploration and analysis of which, together with the creative responses given to them can provide a final outcome that is worthy to be shared with a wider professional audience.

In the 2018/2019 academic year, the theme of the Doctoral School was the rather broad concept of *Glocal Architecture*, which simultaneously touches on cultural, social, ecological problems that require active and innovative responses both from the field of architecture. What are these areas, pioneering or exemplary initiatives that are heading in this direction on the international and domestic scene? What opportunities and responsibilities do the professionals, institutions and individual designers have in these matters? What kind of new attitudes and behaviors determine the changing self-image of the profession? Are individual or institutional initiatives more successful and effective? The authors of the volume tried to find very specific answers to these general questions.

In terms of content, the work in the doctoral program was performed in two areas during the academic year. On the one hand, in the field of theoretical research, the doctoral students have worked on individual topics within a common framework, in the form of a comprehensive study and in a shorter text or interview in some way related to the study. At the same time, this volume also contains practical pilot works: group-based projects (usually design competitions) in which doctoral students have measured themselves together with their supervisors. While a number of publications have emerged from these theoretical works, participation in the design competitions led to successful national and international performances.

Training at the Doctoral School held on Wednesdays within the framework of the *Doctoral Day* helped the research work not only methodologically, through public consultations. Also, in the afternoon, we welcomed guest lecturers and organized external programs for the DLA students with the active participation of the supervisors. The creators (*Studio Nomad* and *Kultúrgorilla*) have presented the Hungarian pavilion erected at the *Venice Biennale* 2018, the discussion was led and moderated by Dániel Kovács. Tamás Tomay and Gábor Zombor DLA presented one of their buildings in a lecture titled *House Pairs – Playground for Central European Architecture Based on Two Samples*, moderated by Péter Klobusovszki. Ferenc Répás DLA guided a group of doctoral students to the *Brick Visual* office. The *New National Gallery* in the *Városliget*, designed by SANAA, was presented by the Japanese office's architect Serena Di Giuliano, the event was organized by Márton Nagy DLA. With the title *Individual behaviors*, Tamás Karácsony organized an event inviting Tamás Dévényi and Péter Szabó. Bálint Rigó, a member of Herzog & de Meuron office, gave a public presentation on *Swiss Works and Visions for the Future*. György Alföldi DLA held his lecture with the title *Shrinking Cities – Strategies and Methodologies to Increase the Attractiveness of Shrinking Cities*, with the participation of Bálint Balázs and Dániel Balázs. Zsolt Vasáros DLA held a research seminar on *Crisis Architecture*. Managing Crisis Situations with Architectural Tools. Péter Sugár DLA presented his new buildings in a site visit in the *Graphisoft Park*. László Parajdi Mester gave two lectures organized by Zsolt Vasáros DLA, one with the title *School Architecture in Africa – Burkina Faso, Senegal, Mali* and the other on the refugee camp project of the 1990s in Burundi. The occasion organized by György Alföldi DLA focused on the post-regime urban rehabilitation and on the *Corvin-Szigony Promenade* project. Tamás Karácsony DLA held his lecture *Continuously shaped modern Italian parallels* and Balázs Rosegave a presentation on the *Contemporary Architecture and Design in Chile*. At the event organized by Mihály Balázs DLA, the designers presented the implementation of the *Biodome* and *Puskás Stadium* under construction. In the autumn, Mihály Balázs DLA's *Culture and Architecture* course, while in the spring, Zorán Vukoszávlyev PhD's series of lectures on *Modern Hungarian Architecture* contributed to the broader orientation of doctoral students.

The completed papers thematically can be divided into four groups, while the fifth one includes a taste of the design competition works. The four chapters try to group the performed individual works thematically.

The first topic, *Social challenges, local responses*, addresses social and sustainability issues from different perspectives. Gabriella Öcsi dealt with the architectural dimensions of homelessness, completed with an interview with architect Peter Barber. Károly Kovács's two case studies discussed the topic of participatory design (Teleki tér) and construction (bio-briquette dryer in Perbál), being completed with an interview with Gábor Szohr, landscape architect. András Gyökér approached the issue of sustainability from the viewpoint of the buildings' lifespan and how the service life can be planned in advance. He interviewed Zsófia Csomay about her former building on Fő utca and the new one built in its place.

Chapter Two is entitled *The Meeting of Cultures*. The authors of this chapter have all dealt with international phenomena and projects transcending national borders and cultures. When presenting the context of Hassan Fathy's cities in New Mexico and Egypt at time of their construction and their present state, Gergely Sági relied heavily on his personal experience in his critical evaluation. His interview with José Ignacio Linazasoro addressed Fathy's works, but also the more general issues of built heritage. In his study on the mosques in the capital, Zoltán Major dealt with the hidden layers of Islamic culture and religious practice in Budapest by assessing the architectural-interior design elements involved in shaping the meaning of built spaces and their significance. Melinda Bognár tried to fit the future museum building of the renowned Japanese office SANAA into the global context of museum design and starchitecture. Her interview with Béla Bánáti, head of the Hungarian partner office of SANAA, illustrates the 'glocal phenomenon' mapped in the design process.

Chapter Three addresses the issue of *New Approaches, Existing Structures* on a broad spectrum and on different scales. Bálint Rigó graduated from the Department of Public Building Design a few years ago, he is currently a member of the Herzog & de Meuron office and is working on his DLA dissertation in individual preparation. His writing addressed the issue of urban density in an example of a high-rise recently built in Basel. He covers the relevance of detail design, visual appearance and architectural design in urban design; the changes in press and public criticism over time, as well as the choreography of echoes given to drastic cityscape changes. Also, Olívia Kurucz explores the urban context: in her study she dealt with the datafication of the city, the phenomenon and opportunities of artificial intelligence, while her interview with Péter Bakonyi gives us a taste of the *Urban*

Pulse project. With the analysis of similar comprehensive art centers in Budapest, Anett Virág researched the development and recycling potential of a specific building complex: the *Zebegény Art Colony*. In her interview with sculptor Ágnes Péter, she dealt with the issues of artist colonies. Dániel Ritter's study explored the possibility of implementing reform-pedagogical efforts in existing and pedagogically out-of-date school buildings in a satisfactory way. His discussion with Dr. Éva Gyarmathy provides important insights into the pedagogical background of the topic.

Chapter Four, entitled *Adaptation Experiments*, deals with the changing approaches to the built spaces. When studying the different-scale examples of contemporary public libraries, Tímea Deichler discussed a change in the use of space. She provided an authentic proof of this change by presenting her entry that won second prize at the international design competition for the *Library of the Department of Physics, University of Genoa*. In his critical work, Dániel Jakab reviewed the transitory spaces of three museum buildings in Madrid by comparing design intent with perceived operational performance. His supplementary paper presented museum buildings located in two similar regions, built by *Porsche* and *Mercedes-Benz*. Last but not least, in his paper Péter Müllner analyzed the sample-plan segment of the Hungarian family home sector, and the potentials in customized and standardized design. In his accompanying text, he also addressed the stylistic characteristics of the lifecycle of different family-house types.

The works listed in this volume, their theoretical background and their methodological backups were prepared in the autumn of 2018 by Béla Kerékgyártó (1949-2018). Under his leadership, the *Research Methodology Seminar* not only discussed research techniques and methodological directions but also addressed issues related to writing, to the development of individual and group topics and on-the-go problems. For almost two decades, he was a surefire background as well as a creator and developer of research work at the Doctoral School of Architecture at the University of Technology, and author of a series of dissertations. Although he arrived to us, architects, from the field of humanities, but in many ways, he acquired a deeper understanding of architecture than any of us. Of course, he was necessarily left out of the experience of practicing this profession, which sometimes helps, sometimes hinders perspicacity. Nevertheless, he went beyond us all in exploring and understanding the cultural context of architecture. The amount of energy

he invested in publicizing doctoral studies can only be imagined by those who have experienced and seen the stations of this process up close. For the last few days, this work gave him strength and a grasp.

The irreplaceable lack of his presence could be experienced already in the follow-up of the evolving writings of this thematic year. Yet, a possible continuation was figured out in collaboration with him. Following my request, Zoltán Bun PhD, Dániel Kovács, Péter Klobusovszki DLA, Zorán Vukoszávlyev PhD and Domonkos Wettstein PhD immediately and enthusiastically undertook an active and invaluable work in supporting the students as opponents and consultants. The *Research Methodology* course, which was led collectively in this form and supplemented by individual consultations and proofreading assistance, has been a compelling but decisive and effective innovation of this thematic year.

This is already the fourth yearbook going out to the public. The design and editing of this volume are the fruits of Dóra Máthé's persistent work again. Thanks also to the authors and supervisors who contributed to this volume as guest lecturers or DLA students.

BEYOND THE SOCIAL MARGIN Examination of temporary accommodation according to analytical criteria analogous to Maslow pyramid levels

✍ P18–P35

by Gabriella Öcsi

Supervisor: László Vincze DLA

In my study I examine the architectural aspects of the issue of homelessness. The topic is of global importance, with specific features to the given location and country. Primarily, not an architectural problem is to be faced, since the phenomenon of homelessness can be interpreted mainly in social, legal or political context, however, architecture and architects can also be responsible for dealing with the issue. Homelessness is not just a consequence of individual or structural causes, perhaps it is better described as a system of deficiencies. The question is, where can the architect be involved in this process, what role he/she can play, and at what level he/she can influence the various responses given to the deficiencies. The studied examples are grouped by Abraham Maslow's hierarchy of needs theory. With this model, I set up

a hierarchical order to address the deficiencies of needs that lead to homelessness, which are in line with the steps of the reintegration process.

According to Maslow's pyramid, five levels of needs can be distinguished. The first four are called deficiency or d-needs. At the bottom of the pyramid, the goal is to meet the most basic human needs. Typically, these are some kind of 'found', posteriorly occupied buildings, which have been rarely designed or modified later for the real function. In the Hungarian context, I examine the temporary homeless shelter in *Alföldi utca*, which is a typical mass accommodation. As a counterpoint to this, I also study a project that tries to mitigate the greatest problem of this kind of accommodation – namely the absolute lack of private space – with interior design or rather with furniture design tools. I analyze the *Commonweal Pods* project, designed by Reed Watts Architects, which is an adaptable, low cost, modular, separated bed that can be adjusted to any mass accommodation. I have chosen two very different cases for illustrating the level of safety needs. One of them is the *Dózsa temporary residence*, a traditional solution providing a separate room for each person. The other example is the *Mobile House* project of the *Utcáról Lakásba! Egyesület* ('From Huts to Homes' Association), a unique initiative in Hungary today. Although the *Mobile House* itself is planned, the construction can be interpreted as a series of spontaneous solutions. Contrary to the above, the *Y:Cube Housing*, designed by Rogers Stirk Harbour + Partners and built in South-London, can be considered as a combination of the two categories. In this latter case, the building is formed by stacking the containers next to and on top of each other.

Here a limit is reached, beyond which no functional examples can be found in Hungary. The reasons for this are complex, but it is important to mention that these projects can hardly be implemented without a governmental concept and intention, therefore no real plans are made. The next level of the Maslow pyramid, the level of community belonging and the need for social relations can be modelled with the *VinziRast Mittendrin* hostel in Vienna, designed by gaupenlaub +/- . It provides housing for homeless and university students in three-person dwelling units, with a strong emphasis on rebuilding human relationships and strengthening the social network. At the level of need for esteem and recognition, I study a case in which a new motivation was successfully integrated in addition to the previously mentioned needs. The point in the concept of the temporary homeless shelter planned by Peter Barber Architects is the joint cultivation of the garden.

In the examined deficiency needs groups, the architect may have a role to play even at levels striving for the minimum. Thoughtful, well-designed solutions provide modern, more durable and economical housing. There is a wide range of scales and quality ranging from the smallest design tasks to complex system-level jobs; it is easy to see that their planned nature and the presence of the architect can have a positive effect on these projects. The role of an architect may lie in how he/she is able to improve a given spatial situation or how he/she can create a supportive built environment to meet the different levels of needs.

PARTICIPATORY ARCHITECTURE AND DURABILITY

The afterlife of the renovated Teleki Square and the bio-briquette dryer in Monor

✍️ P42–P57

by Károly Lehel Kovács

Supervisor: Tamás Karácsony DLA

During the design process, the architect strives for durability and wants to have an impact on the afterlife of his/her work, using every possible means to achieve this goal. Durability is especially important when approaching from the sustainability's point of view: resource management is an architectural issue. My case studies present two well-known contemporary examples, and I evaluate the experiences by comparing the cause and the method of involving the user to the current status of the projects.

The lifespan of a building is influenced by its interpretability and acceptance. Typically, this is based not on individual judgment but on community acceptance, which relies on local consensus. Presumably, community involvement in planning helps to consciously reconsider, process, and articulate the building's relationship with the built environment. A similar situation is created by participation in the building process, where the experience and tangible nature of construction creates a strong connection. In both cases, deeper understanding of architectural intention and direct engagement can lead to a later caring behavior.

I have defined two distinct levels of participatory architecture: participatory planning and participatory building. During the twelve-week workshop of the *Újirány Group*, the local community was involved in design decisions: from evaluating existing conditions and historical

contexts to concept-making and then selecting details. The plan was later developed by the landscape architect team and implemented by a construction company. In the case of the *bio-briquette dryer in Monor*, after several years of preliminary study, the design team has prepared a plan with the involvement of students and built it together with the locals. Both examples were designed at about the same time, for a partly segregated community in a highly degraded environment. One of them is located in the capital, the other is in the countryside, significantly different in function and scale. The post-handover publications praised not primarily the architectural quality, but the turning point occurring in the previously disadvantageous state of the communities and the model of participatory planning that was unanimously considered to be novel and to be followed. The paper draws lessons from a five-year perspective, evaluating the actual significance of community involvement by evaluating the projects' current states.

In the case of *Teleki Square*, the involvement of users was particularly useful in terms of analysis and the design program. Articulating intuitive impressions, memories, experiences, desires, and fears can be considered successful despite the small size of the workgroup. Common thinking based on compromises and communication makes community involvement ideal for planning offices, medical stations, and transport facilities. For the *Monor project*, involving the community in itself is an achievement, having the same significance as constructing the building. This is an ideal choice primarily for disadvantaged communities, because simple technology makes it easy to construct small-scale buildings, meanwhile participants could learn a profession. Through the experience of building, also common consciousness is developing. The special emphasis on preparation is common in both interventions: the design concept includes the participatory building process, the organization of operation and use, and the promotion of a living relationship with the organizations on the ground. During the design/construction phase a project owner is required (architect/moderator), and the operation or use also needs a coordinator (association/charity). The architect is an inevitable actor: his/her professional skills and awareness give the knowledge necessary for the intervention, while his/her organizational skills and aesthetic sense moderate the process.

The efficiency of participatory architecture depends largely on the number and composition of the group. Voluntary participation can lead to very different

teams. In the case of *Teleki Square*, very few people came from the skateholders, and the participants formed an inhomogeneous group by social class and age. In *Monor* the organizers managed to reach almost all of the locals, complete generations, thanks to the congestion and the community relatively small compared to the other project.

It is common practice today not to ask locals in public investments, but to make decisions without them. In case of the participatory design, at the first occasions people overwhelmingly tried to tell their opinions, talking down each other, because they were accustomed to decision-makers not being interested in their opinions, or as for the *Tabán project* that their fate or life was not important to anyone. For both interventions, it is crucial to have a real, concrete task: as soon as they realized that the projects would really be completed and the locals could play a role in that, community activity has increased. Community acceptance is not primarily determined by aesthetic quality or value for use, but by the possibility of personal presence and community acting. This is how a community develops. In my opinion, the most important result of this method is to have direct practical experience of the theoretical operation of democracy, the experience of being involved in community decisions. Participation creates emotional attachment, so the community perceive public property as its own, thus ensuring the surplus, attention and care because of which these projects have proven to be more durable in five-year perspective.

PROGRAMMED DURABILITY

Designing a building's lifespan-increasing adaptability in contemporary architecture

✍️ P64–P77

by András Gyökér

Supervisor: Mihály Balázs DLA

Building industry is one of the biggest waste producers. In today's economic situation, demolition of weathered and outdated buildings is often a more cost-effective solution for investors than transformation. However, due to its significant negative ecological impact, breakdown cannot be classified as a sustainable solution, even if the demolished building is replaced by a low-energy, eco-friendly, certified building. Sustainability should not only mean the different technical aspects of new buildings, but rather (as complete as possible) the use of existing ones. The number one requirement of this goal is durability.

Most of Budapest's tenement houses and palaces are still in use today. What is the secret of their durability? It can be said about historicizing buildings in general that they are able to renew because of their extra built-in material and space. On the façades, the ratio of solid surfaces and openings is approximately fifty-fifty, making the floor plan transformations and changes easier. Because of the space hierarchy that characterizes the buildings, each level has a different height, so later the house can be used as an apartment or office building, a school or even a hotel. Thanks to the construction technology of the era, the oversized support structures, walls and ceilings provide great flexibility when converting the house. This makes it possible to move the interior walls, to break through structural walls, or to build a complete level on top of an existing building, if necessary.

However, being aware of today's technologies and computational procedures, building some surplus is not reasonable and contradicts investors' profit-oriented thinking as well. Fast and cost-effective implementation, which determines contemporary architecture, is a global trend that has a great impact not only on the construction but also on the design process. In most cases, the client wants to match the building to the needs arising at time of the implementation of the given function, in order to make the investment as feasible and profitable as possible, reducing the payback time of the project as quickly as possible. The importance of the resulting spatial and structural compactness has also become an accepted basic approach among architects. But is there no risk in designing too much for today's needs?

The topicality of the study's subject is shown by the fact that the most important and decisive buildings of the 70s, 80s are demolished one after the other in the last few decades in Budapest. Low ceiling height, outdated and too bound ground floor plan and grid, lack of space for the mechanical systems, deficiencies in thermal technology and green factors are such features due to which the preservation of architectural works, once thought to be timeless, has proved to be very uneconomical or even impossible.

The paper examines contemporary architectural examples that can consciously handle the social, economic and technological consequences of continuous functional changes already during the design process. What kind of tools can make a building able to adapt and respond to the pass of time? The studied examples can be grouped in three categories that can determine the temporal changes and adaptability of a building. Building as little as

possible, even though it is an environmentally conscious attitude, raises several theoretical issues in long term. The compactness of a building can limit the possibility of future changes. The examined architectural examples prove that, in a paradox way, buildings can be adaptable, environmentally, socially and economically sustainable when are constructed with surplus.

The examples analyzed in the first category (the unfinished building) create the possibility of changes within a particular functionality. Expansion can be realized within a given structure and a predetermined framework, evoking the modular, open system typical of Structuralist architecture.

The second category (the programmable building) is about using a design program customized to two or three predefined functions. The building works as a closed system, which is not aimed at expansion but a simple transformation, a change of function within the given physical frames.

The third category (the undefined space) presents solutions that can be expanded and transformed at the same time by eliminating the constraints and limitations of the design program. Undefined nature, therefore, allows the greatest freedom to making changes over time. Durability, as a basic requirement for sustainability, can therefore be designed with the use of uncertainty.

Although different in their tools and procedures, the examples analyzed are very similar in one thing: during the construction process the biggest challenge was not the design of the architectural solutions, but finding a much more comprehensive strategy, in which the architect had to take the brunt of the job. So, the relevant question to ask is not by what means the architect can design an adaptable house, but what tools can be used to influence the preparation of the construction. Also, how different strategies can help architects in programming flexibility, adaptability and extensibility as an integral part of the architectural concept, as these approaches make durability possible.

REMEMBRANCE AND REALITY Thoughts about past and heritage in reflection of Hassan Fathy's two works

✍️ P86–P105

by Gergely Sági

Supervisor: Zsolt Vasáros DLA

Our approach to heritage and the past is undoubtedly one of the very important and very dynamically changing issues of architecture and other areas of our lives. How the understanding of the past and heritage can be an authentic basis for resolve the challenges of the future? How does our changing attitude to the past could shape our identity? Is there any relevance of using former traditional identity-shaping tools like locality, community, or even the culture of local materials and forms?

Because of personal acquaintance and experiences, I use the work of an Egyptian architect to present this theme. The choice may not seem obvious, Hassan Fathy's work, however, had considered the above issues a fundamental problem long before that these topics became the subject of widespread discourse. His architectural position, his buildings' 'reality' changing in the light of time passed and their contradictory judgment can provide us with interesting lessons today, when there is an intense debate about the past and heritage, their place in today's situations and, last but not least, their future.

Dar al-Islam was designed to serve as a model settlement for a Muslim community living in the United States. It was intended as a cultural, educational and religious center and the home of a community of about 150 families. In Abiquiú, New Mexico, in a natural and geographic environment recalling the core areas of Islamic civilization, the community wished to create their own enclosed living space fitting to their cultural-religious identity. The design task of the related built environment was assigned to Hassan Fathy (80 years-old at the time) at the end of his life. At that time Fathy was already a recognized master of his field, basically the only architect of the Islamic world with a significant international reputation, who was known for his decades-long work to keeping traditional building methods and architectural forms alive and to adapt them in a contemporary way. However, *Dar al-Islam* could not be the summary of the master's oeuvre. Although there are countless manuscripts and drawings that prove (despite his old age) his active presence and involvement in the project and confirm that he looked at the work with great care and attention. Sadly, a series of

failures during realization, together with increased costs and consequently protracted construction eventually led to the final shutdown of works after 6 years of agony.

New Gourná was created as a large-scale social experiment by the Egyptian government at the end of the 40s. The state (in essence, to protect the archeological site and stop the looting of tombs) wanted to relocate the inhabitants of Gourná village – settled on top of the ancient Theban necropolis on the left bank of the Nile, opposite to Luxor – to the river valley and to force them to work in agriculture instead of their former way of living. Hassan Fathy was commissioned with the design, who, at the beginning of the work, devoted great attention to getting to know the lifestyle of the locals. This is evidenced by his notes and manuscripts kept at *The Hassan Fathy Collection of the Rare Books and Special Collections Library of the American University in Cairo*. These experiences are clearly manifested in the design of *New Gourná*. Housing groups for traditional family communities were arranged into more enclosed interior spaces, while in organizing the cluster of houses into 'districts' he tried to follow the traditional tribal structure of Old Gourná. Despite all of his goodwill and efforts, however, he was not able to overcome the inherent opposition of the local community. Also, due to numerous technical problems and lack of money during the construction, the project was interrupted by the government, and this failure had a life-long imprint in Fathy's Soul.

While in *New Gourná* the neo-traditional architectural form developed by Fathy was in an irreconcilable conflict with the real needs of the use and with at the time still-existing, real tradition of forms, in *Dar al-Islam* the use of mudbrick, the most important material element of Fathy's architecture, was not compatible with the physical environment. As a result, both projects may be considered as failures, although they also provide a profound lesson: they show the essential difference between the gesture of creating tradition (*Dar al-Islam*) and the process of continuing tradition (*New Gourná*). It can be seen that – despite its principles might be true in both cases – the same solution just cannot work in such different spatial and temporal conditions.

The real legacy of Fathy's oeuvre and the greatest lesson for us is that, with regard to the exposed nature and transience of the materiality of architecture, to follow the past and continue building heritage can be the basis of a contemporary and progressive architecture, even if its form and functionality show something seemingly different.

"Fathy introduced a new element, what has never been there before. He invented a completely new architecture, based on tradition, but he did it a very contemporary way. We should do now like he did, we should follow his past and do something new what our time requires."

Tarek Waly, former co-worker of Hassan Fathy

HIDDEN MOSQUES IN BUDAPEST Different meanings of architectural space

✍️ P112–P127

by Zoltán Major

Supervisor: Levente Szabó DLA

The purpose of the paper was to study the assumption that a building, a space, or an object does not represent any meaning in itself, but the meaning comes from the interactive relationship between the user and the space and from the type of usage. I examined this theoretical proposition through the example of the mosques in Budapest, which, despite they were originally designed for other functions and lack the usual external signs (minaret and dome), can serve as places of worship for believers. In order to understand this phenomenon, it was important to clarify the concept of the mosque. My research work clearly revealed that this concept means something completely different for Islam and for the Western world. While the Western interpretation identifies the idea with external signs, it rather means a mode of operation and use for the Islam. Due to this difference in meaning, mosques in Budapest could be established and operated relatively smoothly. By leaving the external signs and symbols, and with the hiding attitude atypical of public functions, mosques can avoid conflict with the majority society. Surrendering external signals provides protection for Muslim communities in this social environment. The failure of the attempts to build mosques in Hungary, and the debates on reconstructing the minarets from the Ottoman era have clearly shown that there is a great social resistance to Islamic representation. In contrast, hidden places of worship do not change the original meaning of the host building for the majority society, this way they become invisible in the city, giving protection to the users of the building.

Meanwhile, the interior provides all elements and spatial connections that are necessary to perform the prayer. During my study, the concept of the 'minimum mosque' was developed, condensing the essential elements that

are needed to make the mosque-meaning be formulated. Although in a different way, these essential elements are present at every Budapest site. The existence of these elements can create a place of prayer from former warehouses, office or residential spaces for the Muslims in Budapest. Essential elements are activated by the user's prior knowledge. For a Muslim user, the space is well-readable, and as soon as he gets in contact with the elements in a natural, customary way, the mosque meaning is created.

Case studies are good examples of how the meaning of space and objects is developing as a result of use. At the same time, it also shows that usage depends on the user's prior knowledge. While the examples in Budapest seem to be just some strange sets of items and the situations created are incomprehensible for an average visitor, to Muslims the former warehouse and office spaces represent places of prayer.

The interpretation of architectural spaces can be countless, and this richness of meaning is not resulting from the prior intention of the architect, but from the relationship between users and space. The spaces of the examined hidden mosques in Budapest can be good illustrations of all these thoughts.

GLOBAL ERA AND CONTEMPORARY MUSEUM ARCHITECTURE SANAA and the New National Gallery

✍️ P134–P149

by Melinda Bognár

Supervisor: Péter Klobusovszki DLA

Many publications call our days the golden age of museums, an era that has brought about the revival of this function. New museological approach and new spatial expression methods have come into effect. The role of museums is crucial in developing the identity of societies and shaping their image. It's a designer's decision what role the building should play in this process. What kind of relationship do the new museums have with their exhibitions and their environment? Can they act as a bridge between the artefacts canonized by them and the life outside their walls?

From the museum-boom of the 90s to the present day, museum buildings are being constructed dynamically.

Their visitor-attracting attitude motivates every city to have an iconic piece, often made even more appealing by the star architects' name. The *New National Gallery*, to be implemented in the framework of the *Liget Project* in Budapest, sets out complex goals within a global institution. Its realization provides an opportunity to interpret the role of the 21st century museum, to define the present meaning of museum functions, and to examine the requirements of the building.

The 21st century is the age of multicultural societies. This phenomenon is closely linked to globalization processes in the world, which reinforce the need to preserve national identity, while the intention to recognize other people and nations is getting more intense.

The way to learn others is to discover the culture of different nations, the possible scene of which is the museum itself. Nowadays art and culture in general serve as some kind of civil religion-supplement. While in the past, visual culture had no such impact on everyday life, nowadays themes presented by art have appeared everywhere, being transferred by the media. People are becoming more receptive both socially and aesthetically.

Global and cultural interaction hybridizes both spaces and arts. In the context of globalization, cultural diversity may disappear, and cultural homogenization may occur everywhere in the world. Social collections were the most important places for the ability of cultural distinction. Cultural cohesion appears in contemporary global society, so international art is intertwining without borders. This provides artists with international audience anywhere in the world.

The example of the *New National Gallery* shows that in an era of multicultural societies, an institution presenting national cultural values does not necessarily show obvious local features, but represents a more general, global approach. By this, it expresses the process in which chronological progress in time makes transnationality more and more possible. This is accompanied by a necessary trend tracking, which increases the economic value of the building. The prosaic demand for payback makes it essential to generate high visitor-attendance numbers, and for reach this goal one of the tools is the creation of striking, iconic building credited to starchitects.

The *New National Gallery* creates something unique while meeting the expectations of the 21st century museum. It establishes a relationship of transparent, open spaces,

fluid systems and closed exhibition halls. Thoughtful layout characterizes its spaces, compliant with universal standards. The 'white cube' appearance of the exhibition halls and the flowing, open design of the intermediate, transitional spaces is combined with the elaborate Japanese approach. Giving use of the direct connections to the environment enhances the sense of expanding space, reinforcing transition zones that function as public spaces.

The result is not only a new and modern building for the *National Gallery*, but also visitor-attracting institution dedicated to SANAA. From the expectations' point of view, the building is able to meet several professional and laic requirements. It is unique and iconic, carries a starchitect's identifying marks, while its spatial organization conforms to international standards, thus representing a global perspective. Thanks to the integrated content, it is not an empty statue-like building, but an institution presenting local values.

The age of museums shows such global tendencies in museum architecture that are valid worldwide. Transparent halls that can be flexibly rearranged, as well as the functional order of museums and exhibition buildings, are generally applicable. This universalism enables interoperability within the profession. The starchitects' name generates a strong interest towards any type of building. This provides the opportunity to create a bridge between different cultures.

Beyond being the most important target of cultural societies, the museum is also a tool for representation. It not only presents the artworks, but also works as a prominent platform of contemporary architecture, and through the tourists attracted, the museum is a mirror to the world. As the exhibit objects are canonized in its interiors, the building itself becomes part of the canon.

EXTREME DENSITY

The Limits of Growth of a European City – Meret Oppenheim Hochhaus, Basel

✍️ P158–P169

by Bálint Rigó

The city of Basel is going through one of the most significant transformations in its history. Lying on the border of three countries in the center of Europe, with a significant historical heritage, it has reached a turning point in its development, since its constructible areas have run out. Furthermore, due to its special geographical location the city can only expand by densifying its existing areas or through vertical growth. In a situation undeniably interesting from an urbanistic point of view, the more narrowly interpreted architectural events are at least as important: the efficient use of available territory has become the most important guiding principle in local architecture. Like many other high-rise buildings, the analyzed building, the *Meret Oppenheim Hochhaus*, represents this radical change in the cityscape. This high-rise has created a local super-density in the fabric of the city, which is radically different from its current surroundings. However, the typologically exotic tower is successfully integrated into the life of the city quarter by architectural means, such as dividing the building mass, delimiting the street level by a decided canopy or making the ground floor public. The embedding in a broader context is on the contrary not conflict-free – high-rise buildings are extremely important and visible elements of the city, as a consequent the criticism of the press and social media, as well as the recurring elements that appear in them, are the starting point for a structured architectural analysis. This brings us to understand the high relevance of detailing, visual appearance and architectural design for urbanity, the nature and the changing of press and community criticism over time, as well as the choreography of echoes of drastic cityscape changes beginning from outcry to acceptance, and even the formation of a new identity of the city.

DATAFICATION OF THE CITY

Experiments on assessing and displaying the needs of townspeople by using artificial intelligence tools

✂ P170–P191

by *Olívía Kurucz*

Supervisor: *György Alföldi DLA*

Cities have always functioned as a kind of information system, since they were the main place of information flow. Getting as much information as possible, as fast as possible has been vital since the beginning of mankind, both from decision-making and from social side. However, due to the changes taken place over the last few decades and the tendency towards extreme urban density, cities are not able to detect and follow the large-scale population changes, constantly changing social expectations and capacity differences with their current system of tools. Since now we can communicate without limitations or physical constraints, information transfer is not concentrated in specific places today, it is not so much linked to urban spaces and specific buildings anymore. Therefore, the city may lose its social interactions that have given its vital power.

New methods and strategies should be developed both for enhancing the communication between different actors and for urban research and design itself: a platform is needed that is capable of receiving, tracking, monitoring, predicting the incoming information and is able to detect new connections and correlations. According to my suggestion, this platform may not be hardware-, but rather software-based.

My research focuses on the question: in what contexts and with what kind of emphasis the built elements and different urban actors appear within the huge database being continuously generated due to the 21st century technological innovations? I try to find a relationship between the three key factors included in this idea: city, individual and artificial intelligence (AI); and to assess their challenges and opportunities within the urban framework.

I am dealing with the question: in the course of determining patterns from the increasingly large and detailed data set available, is there any communication between city dwellers, designers and decision-makers established that could help in bringing the different interests closer to each other? Can AI be a tool of strengthening the involvement and dialogue of the different actors, or the

goal is just the opposite: data determination without conscious contribution?

By analyzing case studies, I examine that among pilot projects currently being done for using the collected data which ones can be decisive for the relationship between artificial intelligence and the datafication of urban systems and society. Through their results, the selected projects demonstrate that the combined use of big data, various computer procedures and the inclusion of AI tools is able to reveal certain links unprecedented so far in connection with the city and townspeople, can confirm theories that has been impossible to prove, or can show results immeasurable before. Among other things, that based on patterns recognized in the physical environment it is possible to draw conclusions on the habits of citizens.

Based on the set of criteria I have set up, I examine pilot projects in developed cities with the aim of describing the learning algorithms developed for different needs, their measurement methods and their usage. In each case's analysis, special attention is paid to the human factor; how and to what extent townspeople are involved in data collection.

FOUND SPACES

Utilizing the lessons learnt from 'Gesamtkunstwerk' centers in the programming of Szőnyi Project Space in Zebegény

✂ P198–P213

by *Anett Virág*

Supervisor: *Márton Nagy DLA*

The building ensemble of the *Szőnyi István Open School of Fine Arts* stands in the heart of the *Danube Bend*, in the southeastern part of *Zebegény*. As a design task, I have chosen to deal with the timely rehabilitation of the complex. The institution is housed in the former garden of painter István Szőnyi, and since its foundation (1968), the school has opened its gate every summer. It welcomes young, creative people as an art colony and the older generation in the form of an open school. In recent years, the range of activities and program offerings have been updated a lot, but today the aim of renewal goes beyond the framework of the former summer artist colony. Stepping out of the framework of temporality, the institution would like to grow into a regional comprehensive art center that operates throughout the year, therefore, the

rehabilitation of the buildings, in addition to the renewal of their technical conditions, have required a review of the functional layout too.

As a starting point, I thought it was important to understand the reason for the change of function, so I started to explore the structure of art colonies, to find out their current situation and future vision. I have interviewed sculptor Ágnes Péter, chairwoman of the *Symposion Society* (the association responsible for the coordination of Hungarian art colonies). Our conversation revealed to me that the task of contemporary art colonies is significant: they focus on an intensive (minimum one week) creative and experimental period. In their program it is important to develop independent thinking and to teach a comprehensive artistic approach.

Typically, this concept can be interpreted as a 21st century phenomenon, the formation of which is connected to the blurring boundaries of different artistic branches. The development of these interdisciplinary working methods has led to the emergence of new space-usage needs, in which the simultaneous service of different art fields and the space of representation have also become important. In Hungary, creative workshops targeting the younger generation are grouped in the new type of 'Gesamtkunstwerk' centers. These places, in fact, can be considered a kind of mutation of the studio-houses, where the world of niche, affordable studios and vibrant intellectual life can be created by occupying and slightly transforming the 'found spaces'. In their residency program, these buildings offer possibilities for a wide range of creative works (individual projects, art colonies), inspire artists with their colorful program offerings and areas for experimentation and open up to the outside world with community functions, concert or exhibition spaces. Actually, these contemporary institutions create urban art colonies operating throughout the year, therefore they can provide excellent guidelines for the *Open School* waiting for its renewal.

In order to get familiar with the spatial and functional needs of these complex institutions, as reference, I have examined five art centers in Budapest, filled with active creative work. I have assigned the analytical framework to the issues that help with architectural programming and may arise in the planning phase. So, I was dealing with maintaining the flexibility and the possibility of multifunctional space structure, defining the layout system, serving a residency program and issues of operation. I further broadened my view of the operation of the

institutions in the course of on-site visits and conversations with users. During the analysis and the study, I not only tried to find answers to the questions of the specific design project, but also to obtain general lessons: Centers of comprehensive art will become successfully operable institutions only if their leaders, when drawing their vision, set forth visible development steps. Therefore, it is important to define easy-to-schedule construction works and cost-effective solutions during the conversion of art colonies. To do this, it is necessary to clarify the operating conditions of the different fields and to define the functional zones. Thoughtful siting can also help in creating the most of the available areas, in which a clear separation of spaces meant for public and in-depth individual work is of high priority. If there is a need of facilitating the institution's operability, it becomes essential to appropriately choose the additional function to be incorporated. Especially if the building also accommodates a residency program. As this task now goes beyond providing a fixed-term studio and accommodation, when designing and occupying the found spaces, it is necessary to strive for the creation of an innovative environment, experimentation possibilities and an interdisciplinary intellectual center. As accommodation, long-term housing conditions somewhat separated from the studios should be developed. In case of limited possibilities, the narrowly interpreted framework of the art center can be widened by providing an accommodation option, and the vibrant art life can be spread with the flexible utilization of the properties belonging to the given settlement, and with the involvement of the locals.

In the case of the *Open School of Zebegény*, the real opportunity lays not in the creation of a large-scale residency program, but in developing a venue proper for hosting diverse cultural programs and a creation-centered project space with international attraction.

SKY-HIGH CLASSROOM

The limits of spaces of learning

✍ P220–P233

by *Dániel Ritter*

Supervisor: *Mihály Balázs DLA*

The topic of my study is not just an architectural question, since it raises social and pedagogical issues at the same time, the actuality of which is unquestionable today.

Education is a public matter that everyone has an opinion on, knows or believes to know why it works well or what aspects need to be improved. The world around us is transforming dramatically, social values and the competences necessary for life are changing as well. The question arises whether today's schools in Hungary are adapted to the changed circumstances or not. Are the pedagogical methods changing, and if so, does the space of education follow this change?

To illustrate the topic, I have chosen primary schools where new pedagogical methods should adapt to existing buildings inherited from the past. The different chapters are searching for answers through case studies to see if architectural space is actually able to improve the effectiveness of teaching methods? What should be the fine and modest spatial interventions in an old building that can improve the quality of education?

The three examined schools were selected on basis of the applied pedagogical methods significantly or partially different from the general principles of public education. The *IV. Béla Primary School* in *Hejőkeresztúr* applies the *Complex Instructional Method*, while the methods of the *Heltai Gáspár Primary School* in *Zugló* are based on Maria Montessori's principles. In the country, there are only two state-run primary schools with own alternative curriculum, one of them is the *Kincskereső School*, a member school of *Bethlen Gábor Primary School* in *Újbuda* which represents the teachings of Márta Winkler.

According to my experience, pedagogical methods change more easily and faster than the built spaces of education. An obvious reason for this is that one of them is of a spiritual nature, a non-material thing, while the other is very material, bound to the structure and less free to be reshaped.

In the often hundred-year-old school buildings, today the teachers work in almost the same environment as

their predecessors. The schools kept their usual layout as unrefined, given conditions. Classrooms are usually standard-sized, often too scarce, and the illumination is far from the perfect.

My paper approaches the described issue from the inside, from the users' point of view. The study focuses on how built environment appears in education; what kind of impressions or feelings are associated with it? In addition to three practical examples, my study completes this approach seen from the user's perspective with an on-site drawing experiment and the lessons of a practical design.

The unhidden purpose of the study is to join a dialogue on or thinking of a current issue that previously has not exist or was closed only with superficial answers. In addition to the analysis of school spaces and learning places, the paper tries to give suggestions and ideas in the light of the educational methods used that worth thinking over and implementing.

INTEGRATIVE SPACES

Changing use of space in the architectural design of contemporary public libraries

✍ P240–P259

by *Tímea Deichler*

Supervisor: *Levente Szabó DLA*

With the changes in information technology and in the culture of learning, also the function of the library has changed fundamentally over the past decades. Information have become intangible, omnipresent, and it does not occupy a specific space; the function of libraries, their previous role of storage and transfer the knowledge has been pushed into the background. It was replaced by the task of helping people process, understand, and extract knowledge from information available anywhere and everywhere. Due to the increased amount of information, the way of processing is also changing: in addition to individual learning, knowledge sharing and group work are also becoming more and more important. The importance of various seminars, lectures, conferences and less informal conversations also increases, which can lead to a new way of transferring knowledge much faster and more targeted than individual learning, research or reading. In order to respond to these needs as result of the changes mentioned before, community spaces are becoming increasingly highlighted in library programs.

In addition to spaces assigned to specific functions or rooms designed for specific use, but more and more spaces are available for the community to use them in a freer, more flexible way, placed within the buildings, but designed with the freedom of urban public spaces. I call them integrative spaces.

In my paper, I analyze some examples to present how integrative spaces can assist contemporary libraries in performing the changing tasks. My fundamental question is that how the elimination of strong restrictions within the building can make the library open, accessible and attractive to the public. Due to the similarities and seemingly corresponding problems of interior public spaces and the functioning of urban public spaces, this analysis patterns typical of public spaces are used for these studies. Based on Jan Gehl's theory, I use four analogies different in scale (studying the relationships and broader contexts of private and public zones, examining their inner occupation and functional complexity, characterizing the boundaries of spaces, and examining seating and furnishing), the spectrum of which ranges from broader context to detail design. By their co-existence, public spaces can help people encounter and meet, that is, they can become the scene of community life, and thus they are also crucial in the design of the integrative spaces of buildings.

The *Rottenburg Library* features façades being in intense communication with the environment and richly designed interior furnishings, which has made the building a significant element in the life of the small town in a short time. In parallel, although to a lesser extent, the design of public and private zones and the allocation of functions also contributed to the building's role played in the city's social life. The connection of the interiors almost unnoticed guides the visitors from the bustling, open parts to the more intimate, enclosed spaces, offering an opportunity to meet people of different ages and needs.

The library in Thionville illustrates the situation in which the building's public spaces are forming a coherent integrative space in which all four analogues are decisive. The consecutive semi-private, semi-public and public zones divide the large open space. The richness of transitional spaces on the boundaries of the inclusions floating in this large hall creates an exciting, dynamic space, intensified by the colorful, comfortable equipment.

The concept of the library in Seattle, where the spaces of different purpose are located between closed functional

units, is able to keep the proportion of public and private zones at the level deemed appropriate by the design program and the architect, while public spaces can continuously be adapted to current needs. The physical and visual relationships of the functionally complex integrative spaces make the building a dynamic living structure.

The central, most public areas – the central core and the upper, funnel-shaped space – of the *Stuttgart Library* are not characterized by functional complexity and a versatile and comfortable furnishing. Their monumentality and interior connections make them live and dynamic.

The aspects/analogies applied to urban spaces of different scales have had a different impact on the design of the given buildings. Elaborated details are typical of buildings with reduced footprint, located in small settlements, while for metropolitan libraries, the aspects describing the broader context of the building – such as the connections between public and private zones and the boundaries of spaces with different uses – were decisive. Knowledge learned from case studies provides good experience for planning.

TRANSITIONAL PUBLIC SPACES

Urban spaces as tools for fitting contemporary public buildings into the urban fabric. Analysis of three museums in Madrid

✍ P264–P279

by *Dániel Jakab*

Supervisor: *Ferenc Répás DLA*

The acceptance of a contemporary architectural intervention largely depends on how it can find a connection to its environment and to what extent it is able to take advantage of both its narrower and broader context and vice versa. On basis of these considerations, spaces around the existing buildings which are embedded in the existing urban fabric play a special role. I consider the public space – as a transitional place – some kind of mediating place, which can form a scale and spatial transition between the city and the building. A correct architectural formulation of their relationship results in a livable city, in public spaces with function, and in 'collaborative' buildings that fit into the urban fabric.

The purpose of the study is to analyze known (and recognized) buildings from a new perspective based on their fitting into urban fabric, examining the urban space as a

transition in function and scale by exploring its sequences. Keeping the idea of a livable community space in mind, I am criticizing the shortcomings that have emerged during a decade of already developed and steady use.

Within the framework of the study, I analyze three public building – urban space pairs in Madrid. The examples examined are part of the *Prado-Recoletos Museum Boulevard* urban development program of the early 2000s. The most important design element for renewing the urban environment and strengthening the cultural quarter was the improvement of the relationship between the attached functions and urban spaces, and the development of diverse public spaces. It was clear that, of the objectives set out in the urban development program, enriching the district's spatial system and connecting the related functions with the promenade could be achieved with the interventions.

The extension of the *Reina Sofia* museum was implemented as an addition with a color scheme dominant in the cityscape and with a mass formation adapted to the old museum building. The design created a covered space under a roof where the new functions of the institution were grouped around a protected urban space. The architectural design has created an almost sacred inner world, reviving the interior with the use of light and reflections. However, revival was stuck at this level. Due to the lack of openings and the possibility of functional connections, the place could not become a vibrant community space.

The urban space around *CaixaForum* tries to introduce contemporary art works with a vertical garden and a floating building block (used as attractions). It surprises the visitor, using contrasts created with proportions, lights, sounds, and materials, which can be paralleled with the often surprising, unusual shaping of contemporary works. The plant wall is a popular urban venue where visitors are keen to take photos in front of the green scenery. However, the covered space is unable to provide services that would motivate visitors to stay and permanently use the facility. As an outdoor foreground, it encourages visitors to pass through, while severely blocks them from adjacent streets and squares.

The buildings of the extension behind the *Museo del Prado* are embedded in a museum-campus-like urban landscape. The geometric garden of the urban plaza creates a symbolic connection with the adjacent botanical garden, its elongated form is analogous with the *Paseo del Prado Boulevard* and the main lines of the design give

reflection to the old museum building. Of the institutional functions, the generous underground lobby serves as a rich community space, however, it cannot be directly involved in urban circulation.

It can be stated that the analyzed interventions have enriched the urban tissue in a way that led to the large-scale revaluation of the district and incorporated the contemporary architecture into the historical urban fabric. Instead of statue-like buildings that can only be interpreted in themselves, interventions are created in well-established relation to their environment, using urban spaces as transitions to connect the busy metropolitan fabric to the human/building scale. Also, their spatial structure and architectural tools turn the visitors' focus on the related functions. However, it can be formulated as criticism, that these interventions as community spaces have not become part of local urban life that not exclusively focuses on the museum and tourist objectives. It would be important to design urban spaces in a way that responds to local and visitor needs at the same time and can function as sustainable community spaces in long term.

Three architectural archetypes appear in the examined spatial situations. *Reina Sofia* can be interpreted as a fore-garden, the *Caixa Forum* as a large canopy, while the museum extension of the *Prado* can be considered a garden or a park. Exploring and categorizing the archetypical features of contemporary public buildings and urban spaces can serve as the basis for exciting future research, maybe even beyond the museum themes.

CUSTOM OR STANDARDIZED DESIGN Advantages and disadvantages. Emergence of standardized design solutions and their judgment in Hungary today

✍ P286–P299

by Péter Müllner

Supervisor: Péter Sugár DLA

Designing family houses is a special and ambivalent area of architecture, so in this paper I am dealing only with a smaller segment of this complex topic, i.e. with the standardized-plan-based complex construction projects of private investment. What are the features or technical properties for which this practice performs at least as well or possibly better than custom design? For whom and why a standardized sample plan is more

attractive than traditional custom design practice, and how it affects the current balance of power? What are the factors where, due to its nature, this area is lagging; and what are the tools and methods that can represent future development trends?

I used the PEST analysis to discuss the topic. The points raised by the analysis helped to create a questionnaire giving the basis for interviews made with market players. When examining historical examples, I present innovative solutions given to specific problems (post-war world housing situation, industrialization, growth of population) until the complex architectural investments appearing at the turn of the millennium, which can provide complete service to their customers from customized designs to turnkey delivery. Recent political and legal measures – e.g. *Family Housing Allowance*, the simplified declaration procedure and tightening energy regulation – are all steps that may directly or indirectly promote the spread of type designs, not to mention the creation of the *National Home Plan Catalog* announced by the *Government of Hungary*. From an economic point of view, using sample plans are very beneficial both for the buyer and the seller, as due to the reduction of works it is cheaper, faster and more predictable than the traditional design service. However, the proliferation of sample plans does not necessarily have a negative impact on traditional design practice, as it may eliminate the price competition between architects producing individual designs. From a social point of view, there is a fundamental difference between the two practices. Namely, while in case of sample plans listing or formulating the requirements can even be the end of the process, this is only the initial step of the traditional design process, and the customers are assisted by an expert in clarifying their needs. The development of technology, especially the development

of information technology facilitates the acceptance and sale of type designs. One of the two main reasons for this is that the photorealistic visuals rendered to sell such designs make the plans much more interpretable than just floor plans or section drawings. The other is that the filtering conditions can be modified on basis of the estimated construction costs until the customers are able to adjust the demands to their own budget.

During the evaluation, I examined the issue of sample plans from the perspective of the participants in the process. Regarding the quality of construction, complex investments are one step ahead of houses built with traditional design practice. The reason for this is that a company selling sample plans has the opportunity to choose the contractor most appropriate for performing the given task, the sub-contractor must prove its capability to the main contractor too, and finally, sample plans are usually standardized solutions that rarely put a hurdle on the contractor. From the architects' point of view, if considering the plans in question as the zero steps of the design process, they can start planning from a position where the expected costs are known, the appearance of the house is defined, and the design program is available, which results in a very comfortable situation not only for the customer but also for the designer. In this case, the architect's task differs from the usual design practice only in the amount of data incoming at the beginning of the design. Nevertheless, no matter how much the application of sample plans is considered to be competitive both from the constructor's and from the architect's point of view, if the customers dislike the solution. So, the success of this practice will be determined by the willingness of customers to choose this form of house construction.

KÉPJEGYZÉK

Az egyes szerzők és a szerkesztők minden tőlük telhetőt megtettek, hogy a kötetben szereplő képek, illusztrációk forrását, azok szerzőit felkutassák és pontosan feltüntessék. A kötet kizárólag oktatási célokat szolgál. Kérjük, amennyiben tudomása van arról, hogy egyes képek esetében a forrásmegjelölés hiányos, vagy a szerzői jogok tulajdonosának feltüntetése nem történt meg, jelezze nekünk, hogy a javított kiadásban, valamint az Építőművészeti Doktori Iskola honlapján az esetleges hiányosságot pótolhassuk. Közreműködésüket előre is köszönjük!

20 {01}	© Öcsi Gabriella	66 {01}	Fortepan
23 {02}	© Öcsi Gabriella	67 {02}	Fortepan
24 {03}	© Öcsi Gabriella	67 {03}	© Csomay Zsófia, Gereben Gábor, Magyarai Éva
25 {04}	© Öcsi Gabriella	68 {04}	Fortepan
25 {05}	© Öcsi Gabriella	68 {05}	Gyökér András
26 {06}	© Öcsi Gabriella	70 {06}	© Julien Lanoo, LAN Architecture
28 {07}	© Cameron Maynard, Reed Watts Architects	72 {07}	© Julien Lanoo, LAN Architecture
29 {08}	© Jenny Stephens, Rogers Stirk Harbour + Partners	73 {08}	© Jean-Pierre Dalbéra
31 {09}	© Simon Jappel, gaupenlaub +/-	74 {09}	© Jean-Pierre Dalbéra
32 {10}	© Peter Barber Architects Ltd.	78	© Csomay Zsófia, Hegedűs Péter
33 {11}	© Peter Barber Architects Ltd.	80 {01}	© Csomay Zsófia, Gereben Gábor, Magyarai Éva
36	© Morley von Sternberg, Peter Barber Architects Ltd.	80 {02}	© Csomay Zsófia, Gereben Gábor, Magyarai Éva
38 {01}	© Peter Barber Architects Ltd.	81 {03}	© Csomay Zsófia
40 {02}	© Peter Barber Architects Ltd.	81 {04}	© Csomay Zsófia
41 {03}	© Peter Barber Architects Ltd.	82 {05}	© Csomay Zsófia, Hegedűs Péter
46 {01}	© Újirány csoport	82 {06}	© Csomay Zsófia, Hegedűs Péter
47 {02 a}	© Bujnovszky Tamás	83 {07}	Csomay Zsófia, Hegedűs Péter
47 {02 b}	© Kovács Károly Lehel	90 {01}	© The Hassan Fathy Collection of the Rare Books and Special Collections Library of the American University in Cairo
48 {03 a}	© Glázer Attila	91 {02}	© Nicole Toutoungi, Aga Khan Trust for Culture
48 {03 b}	© Kovács Károly Lehel	92 {03}	© Said Zulfikar, Aga Khan Trust for Culture
49 {04 a}	© Bujnovszky Tamás	93 {04}	© Said Zulfikar, Aga Khan Trust for Culture
49 {04 b}	© Kovács Károly Lehel	94 {05}	© Sági Gergely
50 {05 a}	© Kovács Károly Lehel	95 {06}	© The Hassan Fathy Collection of the Rare Books and Special Collections Library of the American University in Cairo
50 {05 b}	© Máté Albert	96 {07}	© Christopher Little, Aga Khan Trust for Culture
53 {06 a}	© Soltész László	96 {08}	© Sági Gergely
53 {06 b}	© Kovács Károly Lehel	98 {09}	© The Hassan Fathy Collection of the Rare Books and Special Collections Library of the American University in Cairo
54 {07 a}	© Kemes Balázs	99 {10}	© Sági Gergely
54 {07 b}	© Kovács Károly Lehel	100 {11}	© Sági Gergely
58	© Újirány csoport		
60 {01}	© Újirány csoport		
61 {02}	© Vermes Tibor		
62 {03}	© Újirány csoport		

102 {12}	© Sági Gergely
103 {13}	© Sági Gergely
106	© Linazasoro&Sánchez Arquitectura
108 {01}	© Sági Gergely
109 {02}	© Sági Gergely
111 {03}	© Sági Gergely
115 {01}	© Edward Rooker, National Galleries of Scotland
115 {02}	© Krasznai Gyula, Fortepan
116 {03}	© Villy, Wikipedia
117 {04}	© Samer Chidiac
119 {05}	© Danyi Balázs
121 {06}	© Danyi Balázs
122 {07}	© Danyi Balázs
122 {08}	© Danyi Balázs
123 {09}	© Danyi Balázs
124 {10}	© Danyi Balázs
125 {11}	© Danyi Balázs
128	© Danyi Balázs
130 {01}	© Danyi Balázs
131 {02}	© Danyi Balázs
132 {03}	© Danyi Balázs
136 {01}	© Bognár Melinda
137 {02}	© Liget Budapest
137 {03}	© Bognár Melinda
138 {04}	© Bognár Melinda
138 {05}	© Bognár Melinda
138 {06}	© Bognár Melinda
139 {07}	© Bognár Melinda
141 {08}	© Bognár Melinda
143 {09}	© Liget Budapest
144 {10}	© Bognár Melinda
144 {11}	© Liget Budapest
145 {12}	© Liget Budapest
146 {13}	© Liget Budapest
150	© Mohai Balázs
153 {01}	© Mohai Balázs
160 {01}	© Herzog & de Meuron © Adriano A. Biondo - www.biondopictures.com
164 {02}	© Herzog & de Meuron © Adriano A. Biondo - www.biondopictures.com

166 {03}	© Herzog & de Meuron © Robert Hösl
167 {04}	© Herzog & de Meuron © Adriano A. Biondo - www.biondopictures.com
168 {05}	© Herzog & de Meuron © Adriano A. Biondo - www.biondopictures.com
178 {01}	© Kurucz Olívia
179 {02}	© Kurucz Olívia
179 {03}	© Kurucz Olívia
180 {04}	© MIT Media Lab (Nikhil Naika, Scott Duke Kominers, Ramesh Raskarb, Edward L. Glaesere, Cesar A. Hidalgo)
180 {05}	© MIT Media Lab (Nikhil Naika, Scott Duke Kominers, Ramesh Raskarb, Edward L. Glaesere, Cesar A. Hidalgo)
181 {06}	© MIT Media Lab (Nikhil Naika, Scott Duke Kominers, Ramesh Raskarb, Edward L. Glaesere, Cesar A. Hidalgo)
181 {07}	© Kurucz Olívia
182 {08}	© Timnit Gebru, Jonathan Krause, Yilun Wang, Duyun Chen, Jia Deng, Erez Lieberman Aiden, Li Fei-Fei
183 {09}	© Kurucz Olívia
184 {10}	© Stamen, DigitalGlobe, Carnegie Mellon University
185 {11}	© Stamen, DigitalGlobe, Carnegie Mellon University
185 {12}	© Kurucz Olívia
187 {13}	© Merics (Mercator Institute for China Studies)
188 {14}	© Kurucz Olívia
188 {15}	© Kurucz Olívia
192	© Urban Institute Hungary Zrt.
195 {01}	© Urban Institute Hungary Zrt.
196 {02}	© Urban Institute Hungary Zrt.
200 {01}	© Köpöczi Rózsa
200 {02}	© Virág Anett
203 {03}	© Virág Anett
204 {04}	© Virág Anett
206 {05}	© Virág Anett
207 {06}	© Virág Anett
209 {07}	© Virág Anett
210 {08}	© Virág Anett
211 {09}	© Virág Anett
211 {10}	© Virág Anett
214	© Virág Anett
216 {01}	© Péter Ágnes

217 {02} © Péter Ágnes
218 {03} © Péter Ágnes
219 {04} © Péter Ágnes
225 {01} © Ritter Dániel
227 {02} © Ritter Dániel
229 {03 a} © Ritter Dániel
229 {03 b} © Ritter Dániel
229 {04} © Ritter Dániel
230 {05} © Ritter Dániel
230 {06} © Ritter Dániel
231 {07} © Ritter Dániel
234 © Ritter Dániel
244 {01} © Deichler Tímea
247 {02} © Deichler Tímea
247 {03} © Deichler Tímea
248 {04} © Deichler Tímea
248 {05} © Roland Halbe
249 {06} © Deichler Tímea
250 {07} © Deichler Tímea
250 {08} © Eugeni Pons,
© Dominique Coulon & associés
251 {09} © Deichler Tímea
252 {10} © Moody 75
253 {11} © Deichler Tímea
253 {12} © Deichler Tímea
254 {13} © Deichler Tímea
255 {14} © Deichler Tímea
256 {15} © Deichler Tímea
257 {16} © Deichler Tímea
258 {17} © Deichler Tímea
260 © Deichler Tímea
262 {01} © Falussy Bence
262 {02 a} © Deichler Tímea
262 {02 b} © Deichler Tímea
262 {03} © Falussy Bence
262 {04} © Deichler Tímea
266 {01} © Jakab Dániel
270 {02} © Jakab Dániel
270 {03} © Jakab Dániel
271 {04 a} © Jakab Dániel

271 {04 b} © Jakab Dániel
272 {05} © Jakab Dániel
272 {06} © Jakab Dániel
272 {07} © Jakab Dániel
273 {08} © Jakab Dániel
273 {09} © Jakab Dániel
273 {10} © Jakab Dániel
273 {11} © Jakab Dániel
274 {12} © Jakab Dániel
275 {13} © Jakab Dániel
275 {14} © Jakab Dániel
274 {15} © Jakab Dániel
276 {16} © Jakab Dániel
277 {17} © Jakab Dániel
277 {18} © Jakab Dániel
277 {19} © Jakab Dániel
280 © Jakab Dániel
282 {01} © Jakab Dániel
282 {02} © Jakab Dániel
283 {03} © Jakab Dániel
283 {04} © Jakab Dániel
284 {05} © Jakab Dániel
284 {06} © Jakab Dániel
285 {07} © Jakab Dániel
288 {01} © Tangenta Kft.
289 {02} Bierbauer Virgil (szerk.): Kislakásos családi házak
mintatervei. Budapest: Fővárosi Közmunkák
Tanácsa, 1941.
291 {03} © IsoteQ Magyarország Kft.
293 {04} © Wisol Kft.
293 {05} © Wisol Kft.
294 {06} © Tangenta Kft.
297 {07} © Xella Magyarország Kft.
300 © Tangenta Kft.
302 {01} © Tangenta Kft.
303 {02} © Tangenta Kft.
306-307 © Bognár Melinda, Miklós Zsófia, Prohászka Aurél
308 © Bognár Melinda, Miklós Zsófia, Prohászka Aurél
309 © Bognár Melinda, Miklós Zsófia, Prohászka Aurél
310-311 © Répás Ferenc

312 fent © Répás Ferenc
312 lent © Deichler Tímea, Jakab Dániel
313 © Deichler Tímea, Jakab Dániel
314-315 © Juhász Ágnes, Nagy Márton DLA, Ónodi Bettina,
Öcsi Gabriella, Vincze László DLA, Virág Anett
316 © Juhász Ágnes, Nagy Márton DLA, Ónodi Bettina,
Öcsi Gabriella, Vincze László DLA, Virág Anett
317 © Juhász Ágnes, Nagy Márton DLA, Ónodi Bettina,
Öcsi Gabriella, Vincze László DLA, Virág Anett
318-319 © Kovács Károly Lehel, Karácsony Tamás DLA,
Szökő Kristóf István
320 © Kovács Károly Lehel, Karácsony Tamás DLA,
Szökő Kristóf István
321 © Kovács Károly Lehel, Karácsony Tamás DLA,
Szökő Kristóf István
322-323 © Kurucz Olívia, Alföldi György DLA
324 © Kurucz Olívia, Alföldi György DLA

325 fent © Kurucz Olívia, Alföldi György DLA
325 lent © Budaörs Város Önkormányzata
326-327 © Ritter Dániel, Gyökér András
328 © Ritter Dániel, Gyökér András
329 fent © Ritter Dániel, Gyökér András
329 lent © BME Építőművészeti Doktori Iskola
330-331 © Danyi Balázs
332 © Hory Gergely, Major Zoltán, Müllner Péter
333 © Danyi Balázs
334-335 © Dávid Dóra, Nagy Gábor,
Sági Gergely, Vasáros Zsolt DLA
336 © Dávid Dóra, Nagy Gábor,
Sági Gergely, Vasáros Zsolt DLA
337 © Dávid Dóra, Nagy Gábor,
Sági Gergely, Vasáros Zsolt DLA

IMPRESSZUM

Szerkesztő: Szabó Levente DLA

Szerzők: Bognár Melinda, Deichler Tímea, Gyökér András, Jakab Dániel, Kovács Károly Lehel, Kurucz Olívia, Major Zoltán, Müllner Péter, Öcsi Gabriella, Rigó Bálint, Ritter Dániel, Sági Gergely, Virág Anett

Fordítás: Gaschler-Gyeviki Nóra

Grafikai terv és tördelés: Máthé Dóra

Közreműködtek: Jakab Dániel, Kovács Károly Lehel, Kurucz Olívia, Müllner Péter, Öcsi Gabriella, Sági Gergely

Kiadja a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építőművészeti Doktori Iskola

1111 Budapest, Műegyetem rakpart 3., K épület II. emelet 99.

Intézményi azonosító: FI 23344

Felelős kiadó: Balázs Mihály DLA

ISSN 2063-5982

Nyomda: Elektroproduct Kft.

Nyomás: ofszetnyomás, FM-raszterráccsal
Papír: Munken Lynx 100 g, borító 300 g
Színek: fekete, Pantone 286 U kék
Betűcsaládok: Avenir, Vesper, Pilowlava

Készült 300 darab sorszámozott példányban.

Sorszám:	/300
----------	------

www.dla.bme.hu

facebook: [bmedla](#)

instagram: [bmedla](#)

A kiadványt utánnyomni, sokszorosítani a törvényesen engedélyezett eseteken kívül csak a szerzők és a Doktori Iskola hozzájárulásával lehet.

Valamennyi közölt szöveg a BME Építőművészeti Doktori Iskola szellemi tulajdona.

© 2019 BME Építőművészeti Doktori Iskola

GLOKÁLIS ÉPÍTÉSZET

A BME Építőművészeti Doktori Iskola negyedik tanulmánykötete is illeszkedik a képzési program sajátosságaihoz: a 2018/19-es tematikus évben a globális építészeti vonatkozásai körüli, két szemeszter hosszú modellkutatások során mélyedtek el az alapvetően tervezői habitusú doktoranduszok az építészeti kutatás alapvető módszertani kérdéseiben. A globális építészet meglehetősen tág fogalomköre egyszerre érint kulturális, szociális vagy éppen ökológiai problémákat, melyek az építészet, illetve az építészek részéről is aktív és innovatív válaszokat igényelnek. Az úttörő vagy példaszerű kezdeményezések feltérképezése a nemzetközi és a hazai szinten is a lehetőségek és felelősségek számbavételére készítetnek. Új szemléleti és magatartásformák határozzák meg a szakma átalakulóban lévő önképét, amelyek felmutatása a globális térben és lokálisan is tanulságokkal járhat. Ezekre az általános kérdésekre kerestek nagyon is konkrét válaszokat a kötet szerzői. Az elméleti jellegű tanulmányokat a szerzők által készített tervpályázatok és építészeti tervek egészítik ki, reprezentálva ezzel a doktori iskolára jellemző elméleti–gyakorlati kettősséget, az építészeti gyakorlatban meglévő komplexitást.

 BME ÉPÍTŐMŰVÉSZETI
DOKTORI ISKOLA

